

T.C.
BAŞBAKANLIK
Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü

Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet

KADINA YÖNELİK
AİLE İÇİ ŞİDDETLE
MÜCADELE PROJESİ

T.C.
BAŞBAKANLIK
Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü

Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet

Hazırlayanlar
Prof. Dr. Fidan Korkut-Owen
Prof. Dr. Dean W. Owen

T.C. Başbakanlık
Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü

Ekim 2008

Bu kitabın basım, yayın, çoğaltım ve dağıtım hakkı
T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü'ne aittir.

Bu yayın Avrupa Birliğı desteğı ile oluşturulmuştur.
Hiç bir şekilde Avrupa Birliğı'nin görüşlerini yansıtmamaktadır.

Önsöz

Kadınlara yönelik aile içi şiddet, temel insan hakları ve özgürlüklerinin ihlali olup, kadınlar ve erkekler arasındaki eşit olmayan güç ilişkilerinin bir sonucu olarak ortaya çıkan önemli bir sorundur. Aile içi şiddet özel alanda meydana geldiği için çoğu zaman gizli tutulmakta, bu nedenle boyutlarının tespiti son derece güç olmaktadır. Oysa son yıllarda uzun süreli çabaların sonucunda şiddete maruz kalan kadınlara sunulan hizmetlerin niteliğinin değişmesi için gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemelerin başında Türk Medeni Kanunu, Türk Ceza Kanunu ve Ailenin Korunmasına Dair Kanun'da yapılan değişiklikler ile 2006/17 Sayılı "Çocuk ve Kadınlara Yönelik Şiddet Hareketleriyle Töre ve Namus Cinayetlerinin Önlenmesi İçin Alınacak Tedbirler" konulu Başbakanlık Genelgesi ve 2007/8 tarihli İçişleri Bakanlığı Genelgesi gelmektedir. Uygulamanın geliştirilmesi için T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM) tarafından "Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı: 2007-2010" hazırlanmıştır.

Kadına yönelik aile içi şiddet; sağlık hizmetleri, kolluk kuvvetleri, adalet hizmetleri ve sosyal hizmetler gibi pek çok hizmet alanının ortak çabalarıyla önlenebilecek bir sorundur. KSGM tarafından Birleşmiş Milletler Nüfus Fonunun teknik, Avrupa Birliğinin mali katkılarıyla yürütülen "Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadele Projesi" kapsamında, şiddete maruz kalan veya risk altındaki kadınlara sunulan hizmetlerin güçlendirilmesi ve hizmet sunan kamu kurum ve kuruluşlarında çalışan polis memurları, avukatlar, hakimler, savcılar, sosyal çalışmacılar, sağlık personeli gibi çeşitli meslek gruplarına, medya ve sivil toplum kuruluşu çalışanlarına hizmet içi eğitim paketleri hazırlanması amaçlanmıştır. Bu kapsamda tüm meslek grupları için Aile İçi Şiddetle Mücadelede Temel Eğitim başlığı altında 1) Toplumsal Cinsiyet Eşitliği, 2) Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet, 3) Aile İçi Şiddetle İlgili Yasal Düzenlemeler, 4) Şiddete Maruz Kalan Kadınlara Sunulan Hizmetler ve 5) Şiddete Maruz Kalan ve

Şiddet Uygulayanlarla İletişim ve Görüşme konularının yer aldığı bir eğitim paketi ile şiddete maruz kalanlara hizmet sunanların kendi meslek gruplarına yönelik, mesleki sorumluluklarını içeren eğitim dokümanları hazırlanmıştır. Sınıf içi uygulamaların etkililiğini sağlamak üzere her bir doküman için Eğitici Rehberi hazırlanmıştır. Ayrıca eğiticiler için yetişkin eğitimi yaklaşımlarını ve tekniklerini anlatan Yetişkin Eğitimi Kılavuzu hazırlanmıştır.

Elinizdeki dokümanın hazırlanabilmesi için Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadele Projesi çerçevesinde 2007 yılı Haziran ve Temmuz aylarında proje illerinden Ankara, İstanbul, Trabzon, Gaziantep ve Şanlıurfa'da eğitim ihtiyaç analizi çalışmaları yürütülmüş; söz konusu meslek gruplarının temsilcileriyle derinlemesine görüşmeler, grup çalışmaları yapılmış ve sonuçlar bu dokümana yansıtılmıştır. Ayrıca, dokümanın hazırlık çalışmaları sırasında ve deneme eğitimlerinde ilgili kamu kurum ve kuruluşları ve sivil toplum kuruluşlarının temsilcilerinin, meslek kuruluşlarının ve akademisyenlerin görüşlerinin alınmasına ve katkılarının sağlanmasına özen gösterilmiştir.

Bu dokümanlar, eğitim uygulamaları sırasında, kolaylaştırıcı ve katılımcı olarak, zamanlarını ve enerjilerini ayıracak olan meslek elemanlarının katkılarıyla gelişecektir.

Çalışmaya katkıda bulunan tüm kişilere, kurum ve kuruluşların temsilcilerine teşekkür ederim. Bu dokümanın kadınların insan haklarının korunması ve geliştirilmesi, toplumsal yaşamda konumlarının güçlendirilmesi, eşit hak, fırsat ve imkanlardan yararlanmaları amacına katkı sağlaması dileğiyle.

Esengül Civelek
Kadının Statüsü Genel Müdürü

İçindekiler

Giriş	6
1. Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetin Görülme Sıklığı	8
1.1 Dünyada Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet	8
1.2 Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet	9
2. Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet	12
2.1 Kadına Yönelik Şiddetin Tanımı	12
2.2 Şiddetsizlik	13
2.3 Şiddetin Türleri ve Gerçekleşme Biçimleri	14
3. Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Riskini Artıran Faktörler	21
3.1 Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetin Ortaya Çıkmasını Etkileyen Faktörler	21
3.2 Şiddet Riskini Artıran Faktörler / Risk Faktörleri	23
3.3 Şiddet ve Medya	25
3.4 Kadına Yönelik Aile İçi Şiddete İlişkin Yanlış İnanışlar	27
3.5 Aile İçi Şiddete Maruz Kalanların ve Şiddeti Gerçekleştirenlerin Özellikleri	32
4. Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetin Bedeli	37
5. Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadele	43
5.1 Şiddete Maruz Kalan Kadınlara Nasıl Destek Olabiliriz?	43
5.2 Yasal Destekler	45
5.3 Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadele Çalışmaları	48
5.4 Şiddete Karşı Duyarlılık Programları	53
5.5 Kadına Yönelik Aile İçi Şiddeti Önlemeye İlişkin Öneriler	54
Sonuç	57
EK: Örnek Güvenlik Planı	58
Kaynakça	61

Giriş

“İlkokula gittiğim yıllarda tek katlı, bahçeli bir evde yaşıydık. Bahçelerimizin bitişik olduğu komşudan zaman zaman gelen ses yükselmeleri beni hep tedirgin ederdi.

Böyle zamanlarda nerelere saklansam da duymasam diye düşünürdüm. Yükselen ses her zaman Y. Amcanın sesiydi. Ev yeterince temizlenmedi ya da yemek o eve geldiğinde hazır değildi diye çok sinirlenirdi. Bu bağırma, aşağılama ve küfür dolu olurdu. Bazıları bana kalırsa bayağı açık küfürlerdi. Ardından ses evin içine çekilir, farklı sesler eklenerek devam ederdi. H. Teyze ‘yapma’ diye yalvarmaktan ‘ellerin kırılсын’ gibi ilenmeye doğru giden sözler sarf ederdi. Bir gün sokakta H. Teyzeyi morarmış bir yüzle görünce, annemin “Seni yine mi dövdü?” demesinden o seslerin dövme olduğunu anladığımda gözlerimin kocaman açıldığını ve yüreğimin sıkışmış olduğunu anımsıyorum. Anne ve babamın, diğer

komşuların neden bu durumu önlemek için bir şey yapmadıklarını anlayamazdım” (Korkut-Owen’in anılarından).

Her kültür, evin önemi, huzur vermesi, güvenli bir yer olması üzerine deyişler, şarkılar üretse de ev, bazı kadınlar için güvenli ve huzurlu bir yer değil, acının ve aşağılanmanın olduğu bir yerdir. Dünya Sağlık Örgütü’nün (DSÖ) on ülkede yaptığı çalışmaların raporlarında da belirtildiği gibi, yakın zamana dek kadına yönelik aile içi şiddet gizlenen bir gerçektir (WHO, 2002). Son 30 yılda bu şiddetin yaygınlığını ortaya koymaya çalışan araştırmalar ve bu sorunu önlemeye yönelik çalışmalar artmıştır. Kadına yönelik aile içi şiddet gelişmiş, gelişmekte olan ve gelişmemiş her toplumda farklı biçimde günlük yaşamın içinde yer almaktadır. Örneğin Çin’de, sırf kız oldukları için bazı bebekler doğar doğmaz öldürülmektedir. Her yıl birçok

kadın insan ticareti mağduru olmaktadır. Afrika'nın bazı ülkelerinde kadın sünneti, Ortadoğu'da da namus bahanesiyle kadınlara şiddet uygulanması, hatta öldürülmeleri devam etmektedir. Gelişmiş ülkelerden ABD'de en yaygın suçlardan biri tecavüzdür. İstatistikler kadına yönelik aile içi şiddetin tüm dünyada rastlanan bir olgu olduğunu göstermektedir (STOPVAW, 2008).

Kadınların sakat kalmalarına ve ölmelerine yol açan nedenlerin başında kadına yönelik aile içi şiddet gelmektedir. Ayrıca, bu şiddet kadınların iş gücü kaybına, sağlık hizmetlerine başvuru sıklıklarının artmasına neden olarak ekonomik kayba da yol açmaktadır. Bu özellikleri ile kadına yönelik aile içi şiddet, bir halk sağlığı sorunu olarak da kabul edilmektedir (Edwards ve ark., 2006; Paksoy- Erbaydar, 2008). Kadına yönelik aile içi şiddet, yaygın olmasının, akut ve kronik etkileriyle kadın sağlığını olumsuz etkilemesinin yanı sıra, kadının ölümüne kadar varabilen sonuç-

ları nedeniyle de önemli bir "halk sağlığı sorunu" olarak nitelendirilmektedir. Kishor ve Johnson da (2004) kadına yönelik aile içi şiddetin küresel bir sorun olduğunu belirtmektedir. Başka bir deyişle farklı gelişmişlik düzeyindeki tüm ülkelerde bu sorunla karşılaşmaktadır.

Kadına yönelik aile içi şiddet, erkeğin kadın üzerinde hakimiyet kurmasına yol açan cinsiyet politikaları ve erkeğin üstünlüğünü ileri süren cinsiyet ayrımcılığı ile yakından ilişkilidir. Ertürk (2007), kadına yönelik şiddeti, evrensel olarak ataerkil yapıların olmasına bağlamaktadır. Kadınlara yönelik şiddet, kadınların ve kız çocuklarının, maddi ve manevi bütünlük hakkı, kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkı, ifade özgürlüğü ve evleneceği kişiyi seçme hakkı gibi en temel haklarından yararlanmasını engellediği için, kadının insan haklarının ihlali olarak kabul edilmektedir.

Kadına yönelik aile içi şiddetin sorumlusu çoğunlukla kocalar, erkek kardeşler, babalar ya da oğullardır.

Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetin Görülme Sıklığı

1.1 Dünyada Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet

İstatistikler, kadına yönelik aile içi şiddetin, dünya genelinde ciddi bir insan hakları ihlali olduğunu açığa çıkarmaktadır. Burada sadece her tür toplumda farklı biçimlerde yüzünü gösteren aile içi şiddetle ilgili bazı istatistikler verilecektir. Bu konuda geniş çaplı uluslararası çalışmalar vardır. Uluslararası Af Örgütü'nün web sayfasında (AMNESTY, 2007) verilen ve daha çok Birleşmiş Milletler (BM), Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF), DSÖ tarafından yapılan çalışmalara dayalı istatistiklerden bazıları aşağıda özetlenmiştir.

- Doğacak çocuğun cinsiyeti yüzünden yapılan kürtaj ve doğum sonrası kız bebeklerin öldürülmeleri sonucunda “kaybolan” kadın sayısı 60 milyondan fazladır. Çin'in 2000 yılındaki son nüfus sayımı yeni doğmuş kız çocuklarının sayısının erkek çocuklarına oranının 100 /119 olduğunu ortaya çıkarmıştır. Bu

oranın biyolojik normu ise 100 /103'tür.

- Avrupa Konseyi, 16-44 yaş arası kadınların ölüm ve sakatlanmalarının sebeplerinden birinin aile içi şiddet olduğunu ve bunun kanser ya da trafik kazalarındaki ölüm ve sakatlanma oranından çok daha fazla olduğunu beyan etmiştir.

- Kenya'da en az haftada bir kadının, eşi ya da erkek arkadaşı tarafından öldürüldüğü bildirilmektedir.

- Zambiya'da da haftada beş kadın, eşi ya da erkek arkadaşı veya aile bireyi tarafından öldürülmektedir.

- ABD'de her 15 saniyede bir kadın, genellikle eşi ya da erkek arkadaşı tarafından dövülmektedir.

- İspanya'da 2000 yılında her beş günde bir kadın, eşi ya da erkek arkadaşı tarafından öldürülmüştür.

- İngiltere'de haftada yaklaşık iki kadın eşleri ya da erkek arkadaşları tarafından öldürülmektedir.

- Yeni Zelanda'da kadınların beşte biri, eşi ya da erkek arkadaşı tarafından dövüldü-

ğünü veya fiziksel tacize uğradığını belirtmektedir.

- Bangladeş'te tüm cinayet maktüllerinin yarısını eşi tarafından öldürülen kadınlar oluşturmaktadır.
- Mısır'da kadınların %35'i evliliklerinin bir noktasında kocalarından dayak yemiştir.
- Rus hükümeti 1999 itibarıyla 14.000 kadının eşi ya da erkek arkadaşı ya da akrabaları tarafından öldürüldüğünü tahmin etmektedir.
- DSÖ'ce dünyadaki birçok ülkede yapılan bir çalışmaya göre bir kadının hayatı boyunca eşi ya da erkek arkadaşından fiziksel veya cinsel (ya da her ikisi birden) şiddete maruz kalma oranı, Japonya'daki %15'lik oranla Etiyopya'daki % 71'lik oran arasında değişiklik göstermektedir.
- Kanada'da aileye yönelik şiddetin maliyeti, tıbbi bakım ve verim kaybı dahil yılda 1.6 milyar dolardır.

Kadına yönelik aile içi şiddet tüm dünyada çok yaygın olan bir insan hakları ihlalidir.

1.2 Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet
Dünyanın dört bir tarafında olduğu gibi Türkiye'de de kadınların insan hakları her an ihlal edilmektedir. Farklı kaynaklarda, kadına yönelik aile içi şiddetin dünyadaki sıklığının %10-%69 ve Türkiye'deki sıklığının %25-%30 arasında değiştiği

belirtilmektedir. Aşağıda farklı çalışmaların sonuçları kısaca özetlenmiştir.

- Hayatı boyunca eşinden en az bir kez fiziksel şiddete maruz kalan kadınların oranı Türkiye genelinde %35, Doğu Anadolu Bölgesi örnekleminde % 40 olarak saptanmıştır (Altınay ve Arat, 2007).
- Başka bir araştırma, kadınların %58'inin yalnızca kocalarından, nişanlılarından, erkek arkadaşlarından ve erkek kardeşlerinden değil, kadın akrabalar da dahil olmak üzere kocalarının ailesinden de aile içi şiddete maruz kaldığını tahmin etmektedir (ATO, 2002, Aktaran, Amnesty, 2007).
- Bir araştırmaya göre, araştırma kapsamına giren şiddet sonucu ölen 40 kadından 34'ü evde ölmüş, 20'si asılmış ya da zehirlenmiş, 20'sinde öldürüldüklerine dair kesin belirtiler görülmüş ve 10'u da ölmeden önce aile içi şiddete maruz kalmıştır (Bütün ve ark, 2003).
- Bursa'daki halk sağlığı merkezlerinde yapılan bir araştırma, kadınların %59'unun şiddet gördüğünü ortaya koymuştur (Ergin ve Bilgel, 2001).
- Mor Çatı'nın 1990 ile 1996 yılları arasında 1.259 kadın arasında yürüttüğü bir araştırma, kadınların %88'inin şiddet ortamında yaşadığını ve %68'inin kocaları

tarafından dövüldüğünü göstermiştir (Mor Çatı, 1996).

- Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde 599 kadın ile görüşülerek yapılan bir araştırma, görüşülen kadınların %51'inin evlilik içi tecavüze ve %57'sinin de fiziksel şiddete maruz kaldığını ortaya çıkarmıştır (Amnesty, 2007).

- Ankara'da yapılan bir çalışma sonucuna göre, kadınların %89'u bir ya da birden fazla şiddet türüne maruz kalmış ve %39'u fiziksel şiddet görmüştür. Kadınların %15'i kocaları tarafından cinsel ilişkiye girmeye zorlanmıştır, %5'i ekonomik kısıtlamayla tehdit edilmiştir, %3'ü evlerine kapatılmıştır ve %3'ü başka şiddet türlerine maruz bırakılmıştır (Gülçür, 1999).

- Altı ilde yapılan bir çalışmaya göre, kadınların yaklaşık beşte biri şiddete maruz kaldığını söylemektedir. Şiddete maruz kalan kadınların İzmir'de %60'ı, Şanlıurfa'da %85'i kocasından şiddet gördüğünü belirtmiştir (Ayata, 2006).

- Hamile kadınlara şiddet uygulanması ile ilgili yeni bir araştırma raporuna göre, çalışmaya katılan 249 hamile kadından evlilikleri boyunca şiddete maruz kalanların oranı yaklaşık %30, hamilelikleri boyunca aile içi şiddetin farklı biçimlerine maruz kalanların oranı ise %25'ten fazla olarak bulunmuştur (Deveci ve ark., 2007).

- Emniyet Genel Müdürlüğü'nün 2005 ve 2006'yı kapsayan suç istatistikleri, Türkiye'de şiddet içerikli suçlarda mağdur olan kadınların sayısını da ortaya koymuştur. Buna göre, Türkiye'de son 2 yılda kadınlara karşı şiddet içerikli 333.237 suç işlendiği ve toplam 113.724 kadının suç mağduru olduğu ortaya çıkmıştır. Ülkemizde son 2 yılda ortalama 3 dakikada bir kadın "şiddet içerikli suç"la karşılaşırken, bu olaylarda toplam 1.985 kadın yaşamını yitirmiştir (Aktaran: Arı Hareketi, 2008).

Şen ve Sevil (2007) tarafından yapılan bir çalışmada, ülkemizde tirajları yüksek olan üç gazete seçilerek 2005 yılı içindeki 3 aylık bir dönemde aile içi şiddete yönelik haberler incelenmiştir. Aile içi şiddet ile ilgili haberler, fiziksel, sözel, duygusal, ekonomik ve cinsel şiddet olarak gruplanmıştır. Tablo 1' de araştırmanın verilerine dayanarak, bu aylar içinde gazetelerde rastlanan şiddet haberlerinin sayı ve yüzdeleri ile şiddet türlerine, şiddetin uygulandığı kişilere ve haberlerin topluma katkısına göre yapılan gruplamaların sayı ve yüzdeleri özetlenmiştir.

Kadına yönelik şiddet Türkiye'de de yaygındır.

Tablo 1: 2005 Yılında Üç Aylık Dönemde Yüksek Tiraajlı Üç Gazetede Rastlanan Şiddet Haberlerinin Sayı ve Yüzdeleri

Ay	Sayı	Yüzde
Ekim	85	29.0
Kasım	95	32.4
Aralık	113	38.6
Şiddetin türü	Sayı	Yüzde
Fiziksel	173	59.0
Duygusal	36	12.3
Ekonomik	9	3.1
Sözel	1	0.3
Cinsel	53	18.1
Bilgi yok	21	7.2
Şiddetin uygulandığı kişi	Sayı	Yüzde
Erkekten kadına	186	85.7
Kadından erkeğe	27	12.4
Kadından kadına	4	1.9
Haberin topluma kazanımı	Sayı	Yüzde
Toplumu bilinçlendirici	30	10.2
Toplumu yönlendirici	14	4.8
Yanılıcı ve magazinel	249	85.0

Kaynak: Şen ve Sevil, 2005

Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet

2.1 Kadına Yönelik Şiddetin Tanımı

Kadına yönelik şiddet, kadının fiziksel, cinsel veya psikolojik zarar görmesiyle veya acı çekmesiyle sonuçlanan veya sonuçlanması muhtemel olan hareketlerdir. İster kamusal, ister özel alanda olsun kadına yönelik her türlü baskı yöntemi şiddettir. Kadınlara Yönelik Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi'ne göre, kadınlara yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddet, “bir kadına sırf kadın olduğu için yöneltilen ya da oransız bir şekilde kadınları etkileyen” şiddettir ([www. bmkadinhaklari.org](http://www.bmkadinhaklari.org)).

DSÖ, eşlerin uyguladığı şiddeti, yakın bir ilişkide fiziksel, psikolojik ya da cinsel hasara yol açan her tür davranış olarak tanımlamıştır. En yaygın kabul gören tanım ise, Birleşmiş Milletler Kadınlara Yönelik Şiddetin Önlenmesi Bildirgesi'nde yer almaktadır. Bildirge, önsözünde kadınlara yönelik şiddeti, “erkekler ve kadınlar arasındaki eşit olmayan güç ilişkilerinin tarihsel bir göstergesi” ve “erkeklerle karşılaştırıldığında kadınları zorla bağımlı bir konuma sokmanın çok

önemli toplumsal mekanizmalarından biri” olarak tanımlamaktadır. Buna paralel olarak Birleşmiş Milletler Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesi Bildirgesi'nde kadına yönelik şiddet, “ister kamusal isterse özel yaşamda meydana gelsin, kadınlara fiziksel, cinsel, psikolojik acı veya ıstırap veren ya da verebilecek olan cinsiyete dayalı bir eylem, uygulama ya da bu tür eylemlerle tehdit etme, zorlama veya keyfi olarak özgürlükten yoksun bırakma” şeklinde tanımlanmaktadır ([www. bmkadinhaklari.org](http://www.bmkadinhaklari.org)).

Son yıllarda kadına yönelik şiddet tanımına “şiddete maruz kalanı ekonomik ihtiyaçlardan yoksun bırakmak” da dahil edilmiştir.

Kadına Yönelik Şiddet

“ister kamusal isterse özel yaşamda meydana gelsin, kadınlara fiziksel, cinsel, psikolojik acı veya ıstırap veren ya da verebilecek olan cinsiyete dayalı bir eylem, uygulama ya da bu tür eylemlerle tehdit etme, zorlama veya keyfi olarak özgürlükten yoksun bırakma”. BM

2.2 Şiddetsizlik

Şiddetin türleri ve açıklamalarına geçmeden önce şiddetin olmama halinin ötesinde bir kavram olan şiddetsizlik (nonviolence) kavramından söz etmek anlamlı olacaktır.

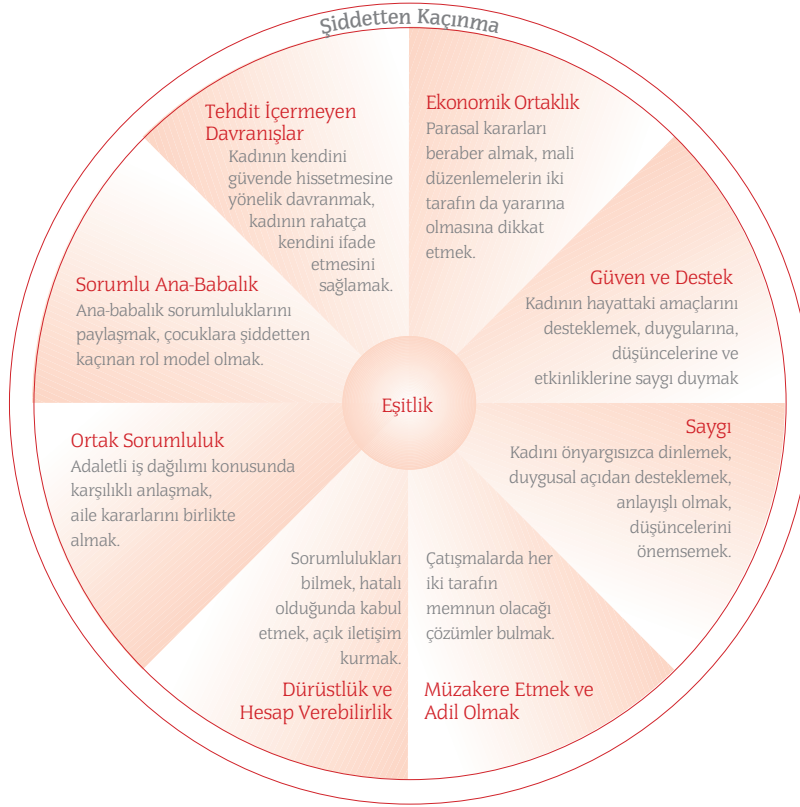
Şiddetsizlik kavramının temeli başkalarına karşı merhametli ve şefkatli davranmaktır. Bu kavramı toplumda yaygınlaştırmak üzere çalışan çeşitli sivil toplum kuruluşları bulunmaktadır. Bunlardan biri küresel düzeyde çalışmalar yürüten Şiddetsiz İletişim Merkezidir. Bu Merkez, klinik psikolog olan Rosenberg tarafından geliştirilmiş, şiddetsiz (şefkat ve merhamete dayalı) bir iletişim dili aracılığı ile insanların birbirleri ile şefkat, anlayış ve merhamet dolu iletişim kurmaları için insanlara eğitimler vermektedir (CNVC, 2008).

Bu iletişim dili ne gözlediğimize, ne hissettiğimize, neyi gereksindiğimize ve neyi istediğimize odaklanarak kendimizi ifade etmeye ve başkalarını da bu yolla anlamaya çalışma temellidir. Böylece, tanı koymak, yargılamak yerine, gözlenenlerin, hissedilenlerin ve gereksinilenlerin ne olduğuna odaklanarak başkalarının gereksinimlerinin daha iyi tanımlanması ve anlaşılması amaçlanır.

Nobel Barış ödülü almış olan Arjantinli Adolfo Perez Esquivel'a göre, "şiddetsizlik" yaşama ve bireye saygıdır. Şiddet dolu olmaktan daha büyük bir anlam taşır.

Bireylerin birbirlerinin duygularını ve gereksinimlerini anlamaya dayalı, şefkat ve merhametin olduğu ilişkiler kurabilmek her iki tarafı da mutlu etmektedir.

"Şiddetsizlik" yaklaşımını savunanlarca, şiddete başvurmadan da sorunların çözülebileceği, bunun yollarının olduğu vurgulanmaktadır. Şiddetsizliğin daha insanca bir yaşam biçimi olduğu ve öğretilebileceği üzerinde de durulmaktadır. Mahatma Gandhi ile Nelson Mandela bu konuda verilebilecek en bilinen örneklerdir. Şekil 1'de şiddetin olmadığı, eşitliğe dayalı bir ilişkinin özellikleri özetlenmektedir. Kadın ve erkek arasında bu tür ilişkilerin kurulabilmesi, şiddetsiz, eşitliğe dayalı bir beraberliği sağlamaktadır. Bu diyagram, ABD'de Minnesota Eyaletindeki Duluth şehrinde Aile İçi Şiddete Müdahale Projesi (Domestic Abuse Intervention Project) çerçevesinde geliştirilmiştir (duluth-model.org, 2008).

Şekil 1 Eşitlik Tekeri

Kaynak: duluth-model.org, 2008

Model, aile içi şiddetin sadece iletişimsizlik sonucu gerçekleştiği iddiasında değildir. Bu tür şiddetin aslında cinsiyetler arasındaki eşit olmayan güç ilişkilerinin sonucunda gerçekleştiği fikri, modelin yer aldığı şiddete müdahale programının içinde de yer almaktadır. Kuşkusuz bu güç ilişkisi toplumsal ve politik uygulamalardan da destek alabilmektedir. Dolayısıyla bu model aile içi şiddeti ortadan kaldırmak için iletişim becerilerinin artırılmasını, müdahale yollarından

sadece birisi olarak ele almakta ve daha geniş müdahaleleri önermektedir.

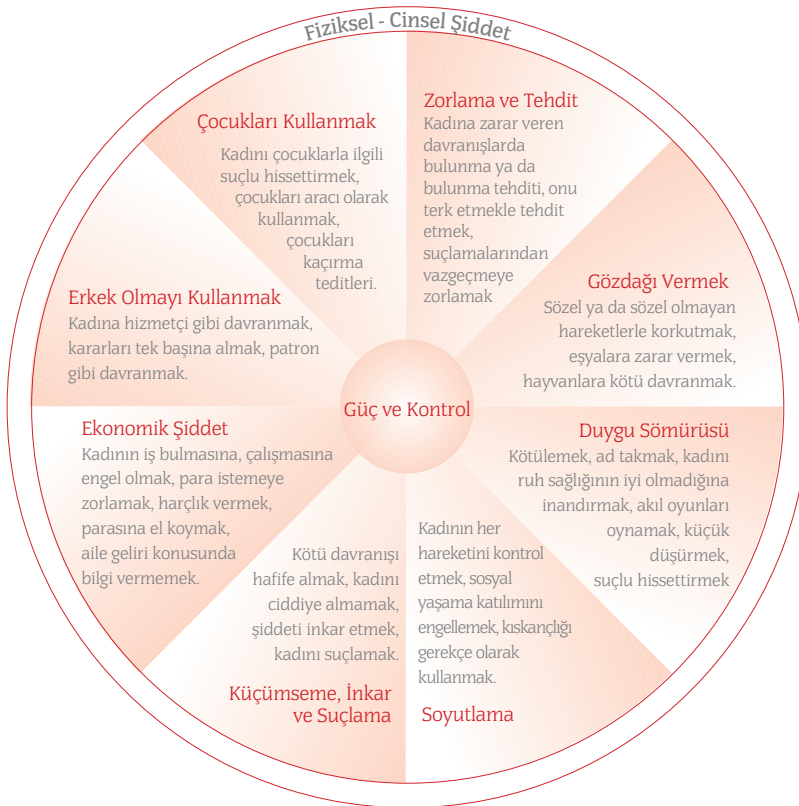
2.3 Şiddetin Türleri ve Gerçekleşme Biçimleri

Yapılan çalışmalar şiddet ya da kadına yönelik şiddet dendiğinde ilk akla gelenin fiziksel şiddet olduğunu göstermektedir (Arı Hareketi, 2008; Bek ve Altun, 2007; Güler ve ark., 2005). Bek ve Altun'un (2007) gerçekleştirdikleri bir çalışmaya göre, gazetelerde yer alan aile içi şiddet

haberlerinde en fazla fiziksel şiddete yer verilmekte, onun ardından cinsel şiddetle ilgili haberler gelmektedir.

Kadına yönelik aile içi şiddet kadın üzerinde güç ve kontrol kurmayı amaçlamaktadır. Kadın üzerinde güç ve kontrol oluşturmayı amaçlayan kişi, kadına yönelik fiziksel ve cinsel şiddetin yanı sıra başka şiddet biçimlerine de başvurmaktadır. Güç

ve Kontrol Tekerı de (Şekil 2), eşitlik tekerı gibi ABD'deki Duluth şehrinde yürütölen aynı proje çerçevesinde geliştirilmiştir. Bu tekerde, şiddeti uygulayanların, güç ve kontrol kazanmak amacıyla şiddeti uyguladıkları kişilere yaptıkları davranışlar tanımlanmaktadır. Kadına yönelik şiddetin ne olduğu ve türlerinin neler olduğunu konusundan söz edildiğinde bu modele de yer vermek anlamlı görünmektedir.

Şekil 2 Güç ve Kontrol Tekerı

Kaynak: duluth-model.org, 2008

Türkiye’de farklı illerde yapılan bir çalışmanın sonucuna göre, aile içi şiddet konusunda kadın ve erkeklerin şiddet eylemi olarak algıladıkları en belirgin davranışlar (sıralama değişse de), dayak, aşağılama, küfür ve tecavüzdür; kadınlar küfür, aşağılama, azar, dayak, tecavüz ve çalışmanın engellenmesini erkeklerden daha yüksek oranda şiddet eylemi olarak algılamaktadırlar (Ayata, 2006). Kadına yönelik şiddetin en ağır biçimlerinden biri, namus bahanesiyle kadına uygulanan şiddettir. Başka bir ifade ile, kadının öldürülmesi, sözde namus bahanesiyle ortaya çıkan bir şiddet biçimi olarak azımsanmayacak bir orandadır. Bu tür şiddetin en belirgin bahanesi, toplumda kabul gören sözde namus anlayışıdır. Kadınlar bu anlayışa uymadıklarında şiddete maruz kalmaktadırlar.

DSÖ’nün, eşlerin uyguladığı şiddeti, yakın bir ilişkide fiziksel, psikolojik ya da cinsel hasara yol açan her tür davranış olarak tanımladığını belirtmiştik. Bunların içinde aşağıdaki davranışlar da yer almaktadır: Tokat atma, vurma, tekmeleme ve dövme gibi fiziksel saldırı fiilleri, sindirme, sürekli küçük düşürme ve aşağılama gibi psikolojik taciz, cinsel ilişkiye zorlama ve cinsel zor kullanmanın diğer biçimleri,

bir kimseyi ailesinden ve arkadaşlarından uzaklaştırma, hareketlerini gözleme ve bilgi ya da yardıma ulaşmasını kısıtlama gibi çeşitli kontrol edici davranışlar. Yapılan farklı ayrımlarda da aşağı yukarı benzer noktaya gelindiği görülmektedir. Kadına ve çocuğa yönelik şiddetle mücadele eden kadın örgütlerinin Avrupa çapında oluşturduğu bir iletişim ağı olan ‘Kadına Karşı Şiddetle Mücadele Avrupa Ağı’ (Women Against Violence Europe-WAVE) tarafından yapılan çalışmalarda şiddet türleri, fiziksel, sözel, ekonomik, cinsel ve duygusal / ruhsal olarak beş grupta toplanmaktadır (Çıtak, 2007). Şiddetin türlerine göre görünümüleri gazete haberlerinden ve yazarların psikolojik danışmanlık deneyimlerinde karşılaştıkları yaşanmış örneklerden yararlanılarak kurgulanmış ve aşağıda verilmiştir.

Fiziksel Şiddet: Tokat atmak, dövmek, vurmak, itmek, ısırarak, kemiklerini kırmak, duvara vurmak, saç çekmek, tekmelemek, bıçak çekmek, yaralamak, yakmak, boğazlamak, silahla yaralamak, sarsmak, öldürmeye kalkışmak, vb.

F., 24 yaşında, Malatyalı, ev kadını, ilkokul mezunu ve bir çocuğu var. Severe evlendiği

eşinin başka kadınlara gitmesi nedeniyle ağır bunalım yaşayan F., eşi tarafından şiddete maruz kalmış. Aldığı dil yaralarının beden yaralarından ağır olduğunu söyleyen genç kadın, sığınmaevine iki gözü mor ve onbeş kilo kaybettikten sonra gelmiş. “Benim babam annemi çok kötü döverdi. Babam dayağa başlayınca annemin burnunu, kafasını, gözünü kanatırdı. İşte şimdi de, annemin kaderi bizim başımızda. Eşim de beni dövüyordu, ‘Sen de kadın mısın?’ ‘Git, bebek gibi kadınlar var!’ diyordu bana”.

Sözel Şiddet: Aşağılayıcı sözler söylemek, zaafları ile alay etmek, aşırı genellemeler yapmak (“sen hep böylesin”, “bunu her zaman yaparsın” gibi), suçlamak, küfür etmek, küçük düşürmek, hakaret etmek, yüksek sesle bağırarak, eşi (kadını) çelişki içinde bırakmak, korkutmak, sakatlamak, çocukları vermemekle ya da kadının sosyal ve meslek yaşamını bozmakla tehdit etmek.

A. 39 yaşında, Kastamonulu, ev kadını, ilkokul mezunu, ilk eşinden dört, ikinci eşinden bir çocuğu var. İmam nikahlı ikinci eşinden şiddet görüyor. Yoğun dayak nedeniyle psikolojik yardım alıyor, ilaç kullanıyor. Kocasını kendisine vurup küfür ederken inadına ağlamadığını söylüyor:

“Eşime ‘Bana bunları niye yapıyorsun?’ diye soruyorum, ‘Ben bunları yapmazsam sen benim tepeme çıkarsın, yapmak zorundayım.’ diyor. Ne olursa olsun bir insan bu kadar şiddeti, küfürü, hakareti hak etmez. ‘Ben mutlu oluyorum, sen böyle acı çekerken’ diyor. Zevk alıyormuş. Ben ağlarken hoşuna gidiyormuş.”

Ekonomik Şiddet: Evin masraflarını karşılamamak, aile bireylerine gerekli harçlığı vermemek, eşin (kadının) çalışmasına izin vermemek, çalışan eşin (kadının) parasını elinden almak, kadının mal / mülkünü kontrol etmek, kadının nereye para harcadığını kontrol etmek, para yönetimi konusunda eleştirmek ve etiketlemek (“müsrif kadın” gibi), vb.

C., üniversitede öğretim görevlisi, 42 yaşında, 15 yaşında kızı var ve üç yıl önce eşinden ayrıldı. C., evliliklerinin büyük bir aşkla ve ailelere karşı büyük mücadeleler vererek başladığını belirtiyor. İlk yılların harika geçtiğini, birbirlerini çok sevip çok güvendiklerini söylüyor. O nedenle parasal kontrolü, daha iyi yapacağını söyleyen eşine vermekte hiçbir sakınca görmediğini, o paraların “onların parası” olduğuna yürekten inandığını söylüyor. Öyle ki maaş kartını ve bir kredi kartını ona vermekte hiçbir sakınca görmemiş. Ancak evliliklerinin sonuna

doğru ilişkileri bozulmaya başladığında C. birden sevgi ve güven adına kontrolü eşine ne kadar fazla verdiğini fark edip kartlarını geri istemiş. Bu, ilişkilerinin daha da bozulmasına yol açmış, çünkü eşi kartları vermemek için türlü bahaneler dile getirmiş. C. aynı zamanda eşinin bir ilişkisi olduğunu sezmiş ve araştırdığında haklı olduğunu anlamış. Kartlarını geri aldıktan sonra ayrılmanın daha iyi olduğuna karar vermiş ve eşinden sancılı biçimde boşanmış.

Cinsel Şiddet: Evli olduğu kişi bile olsa kadını istemediği yerde, istemediği zamanda ve istemediği biçimde cinsel ilişkiye zorlamak, cinsel içerikli imalarda bulunmak, cinsel içerikli sözcükler söylemek, el atmak, parmak atmak, çimdiklemek, fuhuşa zorlamak, cinsel yaşamlarında kadını aşağılayıcı davranışlar yapmak, vb. Cinsel şiddete, kız çocukların doğmadan ya da doğduktan sonra öldürülmeleri, erken evlendirilmeleri, kadın sünneti uygulanması, erken gebeliklerin yaşanması ve korunmanın engellenmesi, namus bahanesiyle kadına yönelik suç işlenmesi de eklenmektedir. Ayrıca ülkemizde, bazı bölgelerde rastlanan, beşik kертmesi, başlık parası, berdel, kuma, yaşlı erkeklerle çok genç kızların evlendirilmesi gibi uygulamalar

da bu gruba girebilir. Çocuk doğurmaya ya da doğurmamaya ve kürtaja zorlamak da bu çerçevede değerlendirilebilir.

Cinsel Sağlık Enstitüsü ve Derneği'nin yaptığı araştırmaya göre (2006) kadınları istemediği cinsel ilişkiye zorlamak, tecavüz, başka kişilerle cinsel ilişkiye zorlamak, cinsel olarak kişiyi korkutan ve kıran davranışlarda bulunmak, sürekli kadınlığına aşağılamak, telefonla, mektupla veya sözlü olarak sürekli cinsel içerikli tacizlerde bulunmak, cinsel organlara zarar vermek, namus ve töre bahanesi ile baskı uygulamak gibi cinsel şiddet içeren eylemlerde artış yaşanmaktadır. 1460 kadınla gerçekleştirilen çalışmada, kadınların %40'ının fiziksel şiddete, %20'ye yakınının ise cinsel şiddete maruz kaldığı, yani kocaları tarafından istemediği türde cinsel ilişkiye zorlandığı belirlenmiştir. Araştırmaya göre fiziksel şiddete maruz kalan kadınların %36'ya yakını fiziksel şiddetten sonra cinsel şiddete uğramaktadır.

Y., 34 yaşında, Yozgatlı, ev kadını, lise mezunu, iki çocuğu var. Y., evliliğinin üçüncü gününde şiddet gördüğünü söylüyor. Kocasının kendisiyle zorla cinsel ilişki kurduğunu belirterek, kocam "Kimse karışamaz, tecavüz de ederim her şeyi de

ederim, sen benimsin.” derdi diye anlatıyor. “Eşim dövdüğü zaman dayacağın ardından kesinlikle bana tecavüz ederdi.” diye de ekliyor.

Psikolojik Şiddet: Eşle (kadınla) doğrudan iletişimi kesmek, onunla konuşmamak, surat asmak, eşin (kadının) kendisini ifade etmesini, görüş ve düşüncelerini açıklamasını engellemek, zaaflarıyla alay etmek, duygusal sömürü yapmak, imalı konuşarak yanlış anlamalara meydan vermek, eşin (kadının) kendisine güvenini ve saygısını yitirmesine neden olmak, eşin (kadının) karar verme sürecinde şüphe etmesini sağlamak, kadının sosyal hayatını katı kurallarla sınırlamak, eşin (kadının) mantık sürecinden şüphe etmesini sağlamak, kadını sürekli eleştirmek, kadının çevresiyle bağlarını koparmak, kadının hareket özgürlüğünü kısıtlamak, eşini kıskançlık bahanesiyle sürekli kontrol altında tutmak, ailesiyle ve arkadaşlarıyla görüşmesini engellemek, herkesin önünde aşağılayıcı konuşmalar yapmak, utandırmak, hastaneye yatması gerekecek kadar ruhsal anlamda hasta olduğunu söylemek, kadının sevdiği eşyalara zarar vermek, sürekli takip etmek, çirkin ve / veya işe yaramaz olduğunu söylemek, vb.

G., 42 yaşında, Erzurumlu, hemşire, lise mezunu ve dört çocuğu var. G., eşinin bazı açılardan çağdaş bir insan olduğunu ancak sık sık “Sen kadınsın, kadın dediğin evde oturur.” dediğini anlatıyor: “Eşim 28 yıllık eğitimci, yani fakülte mezunu. Ama bana ‘Sen kadınsın, yapamazsın.’ dediği zaman iş bitiyor. Kadınsın oturacaksın. Mesela bir gezmeye bile gidecek olsam ‘Kadının sokakta ne işi var?’ diye karşı çıkıyor. ‘Ben istediğim zaman gidersin istemediğim zaman gidemezsin.’ diyor. Dayak yok ama sürekli güdülmek de yıpratıyor insanı.”

Bazı çalışmalarda sosyal şiddet biçiminde bir gruplamadan da söz edilmektedir. Buna göre kadını başkalarının önünde sürekli küçük düşürmek, başkalarının önünde kadının zaaflarıyla alay etmek, başkalarının önünde kıskançlık gösterilerinde bulunmak suretiyle kadının davranışlarını kontrol etmek, kadının evden çıkmasına izin vermemek, sosyal ilişkilerini kısıtlayarak yalnız/desteksiz bırakmak, aşırı kontrol etmek, katı kurallar koyarak baskı kurmak, vb. bu gruba girmektedir.

DSÖ tarafından bir dizi ülkeden veri toplayarak yapılan bir araştırmada (WHO, 2005) kadınlar, duygusal şiddetin (psikolojik ve sosyal şiddetin) yakın yaşam

arkadaşları arasındaki şiddet türleri içerisinde en zararlısı olduğunu vurgulamıştır. Duygusal şiddete, kadınların sağlık hizmetlerine erişimini kontrol etme, kadınların nerede olduklarını sürekli erkeğe söylemeleri ve başka erkeklerle konuşulması halinde erkeğin sinirlenmesi gibi örnekler verilebilir. Genel olarak duygusal şiddetten kastedilen “sözlü ve diğer fiziksel olmayan saldırgan hareketlerle bir diğer bireyi korkutmak, sindirmek ve kontrol etmeyi amaçlayan eylemlerdir”.

Ertürk (2008) aile içi şiddeti daha farklı biçimde ele almakta ve ‘vahim-ciddi şiddet’, ‘femisit’ ve ‘kadına yönelik şiddete karşı hoşgörülü olmak’ biçiminde üçe ayırmaktadır.

- Vahim-ciddi şiddet (grave violence), çocuklara ya da yetişkinlere tecavüz ya da diğer cinsel tacizler, kadın cinsel organının kesilmesi, kızların çocuk yaşta evlendirilmesi, kadın kaçırmak, cinsel istismarı içermektedir.

- Femisit, kadının kadın olduğu için öldürüldüğü cinayetler anlamındadır. Hayat kadınlarının öldürülmesi, çocuk ve bebeklerin öldürülmesi, namus bahanesiyle işlenen cinayetler, çeyiz nedeniyle ölümler, vb.

- Kadına yönelik şiddete karşı hoşgörü gösterilmesi, farklı bir şiddete yol

açmaktadır. Şiddete maruz kalan kadınlar, özellikle şiddet görmüş olmanın ayıbını hissetmekte ve bu durum yeni bir şiddet olarak kadına geri dönmektedir.

Şiddet Döngüsü: Şiddet sıklıkla, tekrarlayan belli bir döngü içinde yer almaktadır. Şiddet döngüsü, gerilimin artması, fiziksel şiddetin gerçekleşmesi ve balayı (uzlaşma) olmak üzere tanımlanmaktadır (wvcadv.org, 2004).

İlk evre şiddete maruz kalanın kendini çaresiz hissettiği, eşi tarafından kontrol edildiği ve gerginliğin hissedildiği evredir. Ardından patlama yaşanır ve şiddet olayı gerçekleşir. Son evrede bir suskunluk söz konusudur. Utanç ve pişmanlık duyguları ağır basar ve şiddeti uygulayan özür diler. Sıklıkla şiddete maruz kalan, şiddet uygulayanı bağışlar ve güzel, kısa bir dönem yaşanır. Bu noktada sık rastlanan eğilim, kadınların şiddet olaylarından sonra özür dileyen ve bir daha onları dövmeyeceğini söyleyen eşlerine inanmalarıdır. Şiddetin olduğu pek çok ilişkide bu bir kısır döngü biçiminde yaşanır. Eşine farklı biçimlerde şiddet uygulayan erkekler her seferinde bazı gerekçeler öne sürerek, bunu istemeden yaptıklarını belirterek bazen hediyeler ve tatlı sözlerle eşlerinin gönüllerini alırlar. Ancak aynı davranış örüntüsü ilk fırsatta yeniden ortaya çıkmaktadır.

Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Riskini Artıran Faktörler

3. 1 Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetin Ortaya Çıkmasını Etkileyen Faktörler

Kadına yönelik aile içi şiddetin çok boyutlu bir sorun olduğu son zamanlarda yapılan çalışmalarla ortaya konmuştur. O nedenle aile içi şiddetin ortaya çıkışını etkileyen faktörleri açıklayabilmek kolay değildir.

UNICEF (2003) tarafından yapılan bir çalışmada kadına yönelik aile içi şiddet çok boyutlu bir sorun olarak ele alınmış ve bu bağlamda konunun sosyal, kültürel, ailevi ve bireysel boyutları tanımlanmıştır. Kadına yönelik aile içi şiddetin ortaya çıkışını etkileyen faktörler bireysel faktörler, ilişki faktörleri, yakın çevreye ilişkin faktörler ve toplumsal faktörler olmak üzere dört temel grupta açıklanmaktadır:

1. Bireysel faktörler arasında eşlerin erken yaşta evlenmeleri, depresyon ya da kişilik bozuklukları yaşamaları, düşük gelire sahip olmaları ve çocukken şiddete maruz kalmaları ya da tanık olmaları sayılabilir.
2. İlişki faktörleri arasında, evlilikte çatışma

yaşama ve ilişki problemlerini çözememe, ailede erkek hakimiyetinin baskın olması, ailenin koruma ve destekleme işlevlerini yerine getirememesi belirtilebilir.

3. Yakın çevreye ilişkin faktörler arasında ise yakın çevrenin şiddeti olağan sayarak desteklemesi ve aile içi şiddete karşı yakın çevrenin yaptırımlarının yetersiz olması gösterilebilir.

4. Toplumsal faktörler bağlamında geleneksel toplumsal cinsiyet normları ve şiddeti destekleyen sosyal normlar sayılabilir .

Aile içi şiddeti ortaya çıkaran faktörlerin tanımlanması amacıyla kullanılan bir diğer sınıflandırma Heise (1994) tarafından yapılmıştır. Bu sınıflamaya göre aile içi şiddete neden olan tek faktör yoktur. Şiddeti doğuran faktörler çoklu ve karmaşık bir yapı sergilemektedir. Bu sınıflamaya göre kültürel, ekonomik, yasal ve siyasi faktörler, aile içi şiddetin ortaya çıkmasına neden olan dört temel faktör olarak ele alınmaktadır.

1. Toplumsal cinsiyet temelli sosyalleşme, cinsiyete uygun rollere ilişkin kültürel tanımlar, ilişkilerde rollere ilişkin beklentiler, erkeklerin doğuştan üstün olduklarına ilişkin inanışlar, evlilik sürecine ilişkin bazı töreler (başlık parası / çeyiz), vb. aile içi şiddeti etkileyen kültürel faktörlerdendir.

2. Ekonomik faktörlerin alt kategorileri ise, kadınların erkeklere ekonomik bağımlılığı, nakit ve kredi kaynaklarına, kayıtlı ve kayıt dışı sektörlerde istihdam olanaklarına, eğitim ve öğretim imkanlarına sınırlı erişim, vb. şeklinde ortaya çıkmaktadır.

3. Yasal faktörün içinde boşanma, çocuk velayeti, nafaka ve miras hakkına, vb. ilişkin yasalarda ve/veya yasaların uygulanması sürecinde kadının daha düşük yasal statüye sahip olması ve kadınlar arasında yasaları okuyup anlayabilme oranının düşüklüğü, vb. yer almaktadır.

4. Aile içi şiddeti doğuran siyasi faktörler ise, kadınların iktidarda, siyasette ve medyada; yasal ve tıbbi mesleklerde yetersiz temsili, aile içi şiddetin ciddiye alınmaması, aile yaşamının mahrem kabul edilmesi ve siyasi bir güç olarak yeterince örgütlenememesi olarak özetlenebilir.

Mavili-Aktaş, erkeklerin şiddet kullanmasının altında yatan sosyo-kültürel faktörleri şu şekilde sıralamaktadır (2006):

- Erkeğin sözlü ve fiziksel şiddeti kendi ailesinden öğrenmiş olması ve bunu içselleştirerek kendi eşine uygulaması,
- Erkeğin şiddeti ilişkide kontrolü elinde tutmak ve stres azaltmak için kullanması,
- Alkol ve madde bağımlılığı ve şiddet kullanma arasındaki yüksek ilişki,
- Medyada ve eğlence programlarında şiddet gösteren erkeklerin karizmatik olarak lanse edilmesi,
- Erkeklerin üstlendiği cinsel rollerde saldırganlık ve şiddet özelliklerinin pekiştirilmesi, kamuoyunda aile içi şiddetin aile içinde kalması ve bunun özel bir mesele olduğuna dair inancın pekiştirilmesi.

Yukarıda aile içi şiddetin ortaya çıkmasını etkileyen faktörler konusunda bazı açıklamalara yer verilmiştir. Aşağıda ise, şiddete maruz kalan kadınların şiddete neden olan faktörleri nasıl gördüklerini ortaya koymaya çalışan bir araştırmanın sonuçları yer almaktadır.

Kocacık (2004) tarafından yapılan bir çalışmada şiddete maruz kalan kadınların şiddetin nedenlerini nasıl açıkladıkları araştırılmıştır (Aktaran: Ekizceleroğlu ve Zeyrekli, 2007). Araştırmaya göre, erkeğin kadına şiddet uygulama nedenleri, en önemli bulunandan en az önemli bulunana

doğru şu şekilde sıralanabilir: Kadının ev içi görevlerini yerine getirmemesi (%32.2), erkeğin bazı sorunlar yaşaması (%21.6), erkeğin hiçbir açıklama ya da nedene bağlı olmadan şiddet uygulaması (%19.7), kadının kıskanıldığı için şiddet görmesi (%9.8), erkeğin cinsel isteklerinin yerine getirilmemesi (%6.6), kadının izinsiz bir yere gitmesi (%3.3), kadının savunduğu düşünceler nedeniyle şiddete uğraması (%2.5), gibi.

3.2 Şiddet Riskini Artıran Faktörler / Risk Faktörleri

Önleyici çalışmalarda kullanılan önemli kavramlardan biri risk faktörleridir ve amaç risk faktörlerini fark ederek ve risk altındaki kişilere yönelik çalışmalar yaparak koruyucu faktörleri artırmaktır (Korkut, 2007). Aile içi şiddete maruz kalan kadınlara hizmet götüren ya da götürecektir olan kişilerin aile içi şiddeti artırabilecek risk faktörlerinin farkında olmaları gerekmektedir. Çünkü ancak risk faktörleri bilindiğinde / ortaya çıkarıldığında önleyici çalışmalara ve uygun müdahalelere başlanabilmektedir. Risk faktörlerinin olduğu durumlarda şiddete uğramış ya da uğrama olasılığı yüksek olan kişileri yasal hakları, sosyal yardım ve barınma olanakları ve sunulan diğer hizmetler konusunda bilgilendirmek çok yararlı olabilecek çabalardandır.

Aile içinde kadına yönelik şiddeti artırabilecek risk faktörlerinin neler olabildiğine ilişkin bazı çalışmalar vardır. Yoksulluk, işsizlik, duygusal karışıklıklar (Türkiye Cumhuriyeti ve UNICEF, 1996), kültürel değişimler, hızlı kentleşme, parçalanmış aile, göçler, yoksunluk, yetki kaybı, korku, kendini güvende hissetmeme gibi durumlarda bireylerin, yaşadıkları stresle baş edemedikleri ve şiddete yöneldikleri belirtilmektedir (Baltaş, 1996). Doğal felaketler, iş kaybı gibi olaylar sonrasında da yaşanan aslında benzer bir süreçtir. Yoğun stresle başa çıkamama ve aynı zamanda sosyal destek kaynaklarından yeterince yararlanamama aile içi ilişkileri bozmaktadır. Aslında sözü edilen durumların ortak yanları yoğun stres yaratıcı olmaları ve kişilerin bunlarla sağlıklı olarak başa çıkamamalarıdır.

Aşağıda en sık rastlanılan risk artırıcı etmenler olarak iç göç, yoksulluk, doğal felaketler konularında yapılan çalışmalara değinilmiştir.

İç göç: Tüzer ve Göka (2007) tarafından hazırlanan bir raporda ülkemizdeki iç göç ile aile içi şiddet arasındaki ilişki irdelenmiştir. Aktardıkları bazı yayınlara göre iç göçte kadının bireysel olarak bağımsız bir kararı yoktur ve aile içindeki

konumuna (eş, anne, kız evlat) bağlı olarak yeni bir yerleşim yerine taşınma söz konusudur. Göç eden ailelerdeki sorunlara bakıldığında erkekler daha çok ekonomik ve toplumda yeniden yer edinmeyle ilgili sorunlar yaşarlarken, kadınlar daha çok aile içi ilişki problemleriyle baş etmeye çalışmaktadırlar. Yapılan bir çalışmada (Gülçur, 1999) ankete katılan kadınların %80'inin iç göçle Ankara'ya geldikleri ve onların da %89'unun psikolojik, %39'unun fiziksel ve %16'sının da cinsel şiddete uğradıkları belirlenmiştir. Kırsal kesimden kentlere göçün hızlandığı son yıllarda, eskiden kırsal kesim şiddeti olarak tanımlanan şiddet türleri artık kentlerde de görülmeye başlamış, kısaca şiddet türleri ve sayıları açısından kır-kent farklılığı giderek azalmaya başlamıştır (Aziz ve ark., 1994, Aktaran: Işıloğlu, 2006).

Yoksulluk: Yapılan birçok çalışmada da aile içi şiddeti artıran olaylar arasında ekonomik yetersizlik ilk üç sırada yer almaktadır. Aynı zamanda kadınların aile içinde şiddeti artıran nedenler olarak ekonomik yetersizliği / yoksulluğu ifade etmeleri, kendilerinin yoksul olmasıyla ilişkili olabilir. Bilindiği gibi yoksulluk ve baskı şiddet davranışının ortaya çıkmasında önemli faktörlerdir. Düşük gelir düzeyi ile birlikte yaşanan stres ve kısıtlı

kaynaklar şiddet riskini artırmaktadır (Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, 1995). Güler ve Arkadaşları, (2005) tarafından yapılan bir çalışma sonunda, çalışmaya katılan kadınların büyük bir bölümünün (%59.7) şiddeti fiziksel şiddet olarak tanımladıkları, ekonomik ve cinsel şiddeti tanımlamadıkları görülmüştür. Bunun yanı sıra kadınlar ekonomik yetersizliğin (%58,8) aile içi şiddeti artıran en önemli neden olduğunu belirtmişlerdir. Işıloğlu (2006) tarafından yapılan çalışmada ekonomik düzey düştükçe aile içi şiddetin arttığı sonucu elde edilmiştir.

Doğal felaketler: Bunları deprem, yangın, sel, çığ gibi felaketler olarak sıralayabiliriz. Böyle durumlarda kaynaklar yetersiz, stresle başa çıkma yolları zayıfsa aile içi şiddete rastlanabilmektedir. Edleson (1999) yaptığı bir çalışmada çevresel felaketlerin ardından kadına yönelik aile içi şiddetin arttığı sonucuna ulaşmıştır. Bir diğer çalışmada Enarson (1997) doğal felaketlerin sadece fiziksel olaylar olmadığını, bireyler, aile ve toplum için bir dizi karmaşık sosyal deneyimlere yol açtığını söylemektedir. Clemens ve arkadaşları, (1999) yaşanan büyük bir sel felaketinden sonra aile içi şiddette artış olduğunu belirtmişlerdir. Ancak, onlara göre selin etkileri kişilerde kaygının, depresyonun

ve düşmanca duyguların artmasına neden olduğu için kişiler şiddete başvurmaktadır. Daha önce ailelerinde şiddet olayı olmasa bile sosyal desteği az olanlarla, görece daha yaşlı olanlarda aile içi şiddet görülmektedir.

Erkeklerin aile içi şiddet uygulamasını etkileyen 4 temel faktör vardır: kültürel, ekonomik, yasal ve siyasi faktörler. Bunun yanı sıra, stres yaratıcı rolleri nedeniyle iç / dış göçler, yoksulluk, doğal felaketler gibi etmenler de şiddet riskini artırıcı faktörler arasında yer almaktadır. Bu etmenler, kimlerin risk altında olduğuna işaret etmektedir.

3.3 Şiddet ve Medya

Yazılı ve görsel tüm kitle iletişim araçlarında şiddeti destekleyen, şiddet örnekleri sunan, model olan ya da şiddeti önlemeye çalışan öğeler görmek olasıdır. Özellikle televizyon dizileri, filmler, çizgi filmler, bilgisayar oyunları şiddetle ilgili öğeler barındırmaktadır.

Medyanın toplumsal cinsiyet ve şiddetle ilgili algılarımızı etkilediği belirtilmektedir. Bu yaklaşıma göre kadına yönelik şiddet, özellikle cinsel şiddet kavramının şekillendirilmesinde TV şovlarının ve filmlerin önemli etkisi vardır. Şiddete maruz kalanın her önüne gelenle beraber

olan biri olarak resmedilmesi, suçun şiddete maruz kalanınmış gibi gösterilmesi, tecavüzcünün psikolojik ve biyolojik olarak cinsel dürtülerine karşı koyamaması gibi tecavüz olgusuna ilişkin yanlış inançlar mevcuttur. Bu inançlar yüzünden, bazı şartlar altında tecavüz kabul edilebilirmiş gibi yanlış anlamlar ortaya konmaktadır (Russo ve Pirlot, 2006). Medya içinde en güçlü olan araç televizyondur ve televizyon özellikle kültür düzeyi düşük, sanat etkinliklerine katılmayan kişiler için vazgeçilmezdir. Televizyonda gösterilen şiddet dolu sahneler, izleyenlerde kanıksama duygusu yaratmaktadır. Batı'ya (2007) göre, televizyonda görülen magazin, yarışma ve şovlarda da şiddet dolu bir tarzda iletişim kurulmakta ve bu tip görüntüler aracılığı ile de şiddet toplumsal bağlamda olumlanmakta hatta yüceltilmektedir. Sosyolojik anlamda yapılan bir çözümlemede Parin (2007), gazetelerin şiddet içerikli haberleri sunma pratikleri içinde yer alan başlıkların, sözcüklerin, fotoğrafların toplumsal duyarlılıkları, toplumsal tepkileri erittiğini, görünmez kıldığını, bunun ötesinde şiddetin yaygınlaşmasında aktif rol oynadığını ifade etmektedir. Bek ve Altun'a (2007) göre, gazetecilikteki kimi gelişmeler, gazetelerin sayfalarını belli konulardaki haberleri bir araya getirecek biçimde "tematik" olarak

düzenlemeleri sonucunu doğurmuştur. Oluşturulan bu sayfalardan / kategorilerden biri de, daha çok adli vakalara dayanan bireysel şiddet öykülerinin işlendiği haberlere ver veren üçüncü sayfalardır. Gazetelerdeki bu kullanım nedeniyle “Üçüncü sayfa haberi” deyimi neredeyse, bir tür olarak bireysel şiddet öykülerini içeren haberleri tanımlayan bir mesleki terime dönüşmüştür.

Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadele Projesi kapsamında Bek ve Altun (2008) tarafından yapılan “Medyada Aile İçi Şiddet Araştırması”nın ilk aşaması olan Gazete Haberlerinde Aile İçi Şiddet çalışmasına göre aile içi şiddetle ilgili haberlerin %30’u gazetelerin üçüncü sayfasında verilmektedir. Buna bir de birinci sayfada başlayıp üçüncü sayfada devam eden haberler eklendiğinde bu oran %30,7’ye yükselmektedir. Uslu (2007), medyada kadının nasıl konumlandırıldığını açıklayan yazısında, kadına yönelik suçlarda bile (tecavüz, şiddet gibi) olayın magazinleştirildiğini, cinsel çağrışımlarla beslenerek görsel yaklaşımlarla sunulabildiğini belirtmektedir.

Günümüzde kitle iletişim araçları, özellikle televizyon reklamlarındaki kadına yönelik cinsiyetçi bakış, kadını genel olarak belli

roller ve işlevler içinde belirlemiştir. Zaman ve uzam tasarımıyla değişiklikler olsa da bu rol ve işlev pek az değişmektedir. Reklamlarda öykü biçiminde anlatılanlar geleneksel bilgilere dayandırılmakta, erkek ve kadın arasındaki biyolojik ayrım temel alınmaktadır. Kadınlar doğaları gereği itaatkar, edilgen, bağımlı varlıklar olarak, güçsüz gösterilmektedirler. Bu özellikleriyle kadın, şiddet karşısında güçsüz, hatta çaresizliğiyle, beceriksizliğiyle zavallı, kışkırtıcı cinselliğiyle şiddete layıkmiş gibi “gülünçleştirilmekte” ya da kendisine yöneltilen şiddeti yalnız erkek çözebilirmiş izlenimi verilmektedir. Bu öykü ve gösteriliş biçimi, erkek ile eşit olmayan bir konumda sunulan kadın için potansiyel bir şiddet ve tehditle yaşama anlamına gelmektedir. Fazla eğitilmiş olmayan, gündelik ilişkileri sınırlı, dışlanmış ortamlarda bulunan ve erkek (baba, ağabey, eş, oğul) baskısı altında yaşayan çok sayıda kadın, şiddeti günlük yaşamlarının olağan bir uzantısıymış gibi algılayıp kabullenmekte ve içselleştirmektedir. Kadınların isteyerek ya da istemeyerek, bilinçli ya da bilinçsiz olarak izledikleri reklamlar da şiddetin sıradanlaşmasına neden olmakta, kadınların ona karşı koymasına engel olmaktadır (Büker ve Eziler-Kıran, 1999).

Medya, bazen şiddete yol açacak modeller, bazen duyarsızlığa yol açacak kadar sık biçimde şiddet örnekleri sunmakta, bazen de şiddete karşı mücadele için bir araç rolü oynamaktadır.

3.4 Kadına Yönelik Aile içi Şiddete İlişkin Yanlış İnanışlar

Kadınlara yönelik şiddetin önlenmesi için bireylerin ve toplumun şiddet konusundaki inanç ve değer yargılarının sorgulanması, şiddetin kültüre dayandırılan açıklamalarının ortadan kaldırılması gerekir. Toplumda rastlanan şiddete ilişkin bazı genel tutumlar şunlardır: Şiddetin doğal olarak algılanması, kadının bir birey değil, eşit olmayan biri gibi algılanarak nesneleştirilmesi, şiddete boyun eğmeyen kadınların değil, boyun eğenlerin desteklenmesi.

Pek çok kadın, evlilik, aile ve şiddet konularında hakim olan değerleri büyük oranda içselleştirebilmektedir. 2003 yılı Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması'nda kadınların aile içi şiddet biçimlerinden, özellikle fiziksel şiddeti ne kadar içselleştirdiklerinin belirlenmesi amacıyla kadınlara ekonomik ve cinsel nedenlere dayalı olarak kocanın karısını dövmesini haklı bulup bulmadıklarına dair sorular sorulmuştur. Belirlenen nedenler, kadının yemeği yakması, kocasına karşılık vermesi,

kadının parayı lüzumsuz yere harcaması, çocukların bakımını ihmal etmesi ve cinsel ilişkide bulunmayı reddetmesidir. Araştırma kapsamında bulunan 15-49 yaş grubu kadınların %39'u belirtilen nedenlerden en az birini kocasının kendisini dövmesi için haklı bir neden olarak belirtmiştir. Şiddeti kabullenme durumu kadının yaşı, eğitim durumu, yaşadığı bölge ve çalışma durumuna göre oldukça büyük farklılıklar göstermektedir. Örneğin 15-19 yaş grubunda bulunan kadınların %63'ü belirtilen nedenlerden birini haklı bulurken, 45-49 yaş grubunda bulunanların %39'u haklı bulmuştur. Yine eğitimi olmayan ya da ilkokul bitirmemiş kadınların %62'si belirtilen nedenlerden birini haklı bulurken, lise ve üzeri eğitim almış kadınların sadece %9'u fiziksel şiddet için belirtilen nedenlerden birini haklı bulmuştur. Ülkenin doğusuna göre daha gelişmiş durumda bulunan batı bölgelerinde yaşayan kadınlardan %33'ü, doğuda yaşayan kadınlardan %49'u uygulanan şiddetin nedenlerinden birini haklı bulmuştur. Çalışma ve gelire sahip olma da şiddetin içselleştirilmesinde önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. İşçi olmayan kadınların %38'i, gelir getiren bir işte çalışanların %30'u bir nedeni haklı bulurken, gelir getirmeyen bir işte çalışanların yaklaşık %61'i şiddeti bir nedenle haklı bulmaktadır.

Gelişmekte olan birçok ülkede çok sayıda kadın, erkeklerin şiddete başvurusunun geçerli bir nedene dayandığına ve erkeklerin eşlerini disiplin altına alma hakkına sahip olduklarına inanmaktadır. Erkeği şiddet kullanmaya iten nedenler erkeğin sözünü dinlememek, karşılık vermek, yemeği vaktinde hazırlamamak, para ya da kız arkadaşlarıyla ilgili sorular sormak ve cinsel ilişkiye girmeyi reddetmek olarak ortaya çıkmaktadır (WHO, 2002). Bir dizi ülkedeki kadınla yapılan bir araştırmanın sonuçlarına göre, yakın yaşam arkadaşları arasındaki şiddet, kadınlar tarafından geniş oranda kabul görmektedir. Kadınlar erkek kaynaklı şiddeti bir bahaneyle gerekçelendirme eğilimindedirler ve söz konusu şiddetin normal olduğuna inanmaktadırlar (WHO, 2005). Türkiye’de son dönemde yedi farklı ilde yapılan bir çalışmaya göre kadın ve erkekler arasında kadına karşı uygulanan şiddete ilişkin tutumlarda bazı farklar olsa da bunlar belirgin değildir. Kadınların %78’i kadının şiddeti hiçbir koşulda hak etmediğini düşünürken erkeklerde bu oran %63’tür. Kadına karşı şiddetin bazı durumlarda meşru olabileceğini düşünen erkeklerin oranı %18 iken, kadınlarda bu oran %7’dir. Yapılan başka çalışmalar başta sadakatsizlik olmak üzere eşin emirlerine

karşı çıkma, cinsel ilişkiyi reddetme, yemek yapmama ve çocuklara bakmamayı şiddeti meşrulaştıran nedenler arasında göstermektedir (Ayata, 2006).

Arat ve Altınay (2007) tarafından Türkiye genelinde yapılan bir çalışmada kadınların onda dokuzunun dayacağı haksız buldukları sonucu elde edilmiştir. Ülke genelindeki kadınların %11’i “bazı durumlarda erkekler eşlerini dövebilirler” ifadesine katılmışlardır. Bu yüzde, Doğu Bölgesi örnekleminde biraz daha yüksek (%14) olarak saptanmıştır. Bu sonuçlar, aile içinde kadına yönelik şiddetin mazur görülmesinde zaman içinde bir azalma olduğu biçiminde yorumlanabilir ve bu azalmada kadına yönelik aile içi şiddete karşı yapılan çalışmaların payının olduğu da söylenebilir.

Araştırmacıların, halk arasında kadına yönelik aile içi şiddetle ilgili yaygın olan, ancak doğru olmayan inanışlar ve bilgiler hakkında farklı gruplandırmaları vardır. Örneğin Jacobson ve Gottman’a (1998) göre, halk arasında yaygın olan bazı yanlış inanışlar aşağıdaki gibi sıralanmıştır.

1. “Hem erkekler hem de kadınlar dayacağı başvurur.” İnanışa bakarak, eşleri tara-

fından dövülen erkekleri bulmak oldukça zordur zira, erkekler genellikle fiziksel olarak daha kuvvetlidirler ve daha da önemlisi dayak sadece fiziksel saldırı-ganlık anlamı taşımamakta; aynı zamanda fiziksel şiddete başvurarak kadını kontrol altına alma, korkutma ve boyun eğdirme amaçları taşımaktadır.

2. “Dayak atanlar birbirine benzer.” Ancak, dayaa başvuranları genel özelliklerle tanımlamak kolay değildir zira, bu kişiler farklı özellikler barındırmaktadırlar.

3. “Şiddet hiç bir zaman alkol veya madde kullanımından kaynaklanmaz.” Alkol ve madde kullanımıyla şiddet arasındaki ilişki karmaşık bir yapıdadır ve ikisi arasında herhangi bir doğrudan ilişki mevcut değildir.

4. “Şiddet uygulayan kişiler öfkelerini kontrol edememektedirler.” Buna göre şiddet uygulayanların küçük bir bölümü gerçekten de beyinlerdeki öfke merkezinin bozukluğundan dolayı davranışlarını kontrol edememektedir ve dolayısıyla düşünmeden ve kontrolsüz hareket etmektedir. Ancak, genellikle şiddet içeren hareketler isteyerek yapılmaktadır ve bir tercihe işaret etmektedir.

5. “Dayak zamanla ortadan kalkacaktır.” Şiddet kendi kendine çok nadiren kesilir ve zaman içerisinde dursa dahi fiziksel şiddet kadar üzerinde durulmayan

duygusal şiddet varlığını sürdürür.

6. “Psikoterapi, hapis cezasından daha etkili bir tedavidir.” Bu durum hapishanelerin mevcut kalabalığından dolayı hakimlerin hapis cezasına alternatif aramalarından kaynaklanmaktadır. Ancak ne yazık ki mevcut tedavi programları çok etkili değildir ve fiziksel şiddeti önleme ihtimalleri yüksek, duygusal şiddeti önleme ihtimalleri ise çok düşüktür.

7. “Erkekleri daha çok kadınlar kışkırtır.” Bu durum şiddet uygulayanlar ve kamuoyunun bir kısmı tarafından kabul edilmektedir. Ancak yapılan çalışmalar, birçok erkeğin eşlerinin neyi yapıp neyi yapmadığına bakmaksızın fiziksel şiddete başvurduklarını göstermektedir.

8. “Şiddetin yaşandığı ilişkiyi devam ettirmek kadın için deliliktir.” Gerçekten de birçok kadın ilişkilerini sona erdirmekte ve kocalarını terk etmektedir; ancak bu süreci takip etmeyen ve şiddet uygulayan eşlerini terk edemeyenler deli veya anormal değillerdir. Şiddet içeren bir ilişkiye girmek çıkmaktan daha kolaydır, çünkü, kadınlar eşlerini terk ettikleri zaman öldürülmekten ya da sakat bırakılmaktan korkmaktadırlar. Ayrıca eğer çocuk varsa ilişkiyi sonlandırmak daha da zorlaşmaktadır zira, kadınlar çocuklarını bir daha görememekle tehdit edilmekte ve çocuklarının geleceği için

endişe duymaktadırlar. Son olarak uzun süredir devam eden fiziksel ve duygusal şiddet sonrasında kadınların kendilerini değerli hissetme duyguları çok azalmaktadır ve hayatta kalmak için eşlerine ihtiyaç duyduklarını düşünmeye başlamaktadırlar.

9. “Dayak yiyen kadınlar davranışlarını değiştirmek suretiyle buna bir son verebilirler.” Şiddeti durdurmak failin sorumluluğudur ve kadının ne yapıp ne yapmadığına bağlı olmaksızın erkek şiddet uygulamaktadır.

10. “Erkekler kadınları neden döver? sorusunun cevabı yoktur.” Bu bağlamda erkeklerin şiddet içeren davranışlarını açıklamaya çalışan birçok sosyal kuram mevcuttur ancak, bu karmaşık bir konu niteliğindedir. Asıl önemli husus, her toplumda şiddeti yaygın bir olgu haline getiren tarihi, siyasi ve sosyo - ekonomik koşulların anlaşılmasıdır. Kadınların tarih içerisinde boyun eğmeleri ve ataerkil kültür bu analizin en önemli kısımlarını oluşturmaktadır.

Başka bir ayrıma göre yanlış inanışlar şöyledir:

1. Bunlardan ilki, aile içi şiddetin o kadar da fazla olmadığı düşüncesidir. İstatistikler aile içi şiddetin oldukça yoğun olduğunu göstermektedir.

2. İkincisi, aile içi şiddetin düşük sosyo - ekonomik düzeydekilerin sorunu olduğu fikridir. Oysa polis kayıtları, şiddete maruz kalanlara hizmet veren merkezler, akademik çalışmalar ırk ve kültüre bakmaksızın her sosyo-ekonomik düzeyde aile içi şiddetin görüldüğünü göstermektedir.

3. Üçüncü yanlış inanış, evdeki şiddetin esas sorumlusunun alkol ve ilaçların olduğu anlayışıdır. Bunlar, şiddeti artırıcı olabilir ancak, alkol ve ilaç sadece davranışlara bulunan bir mazerettir. Aile içi şiddet ile madde kullanımı, ayrı olarak ele alınması ve ayrı tedavi edilmesi gereken iki ayrı sorundur.

4. Son olarak dövülen kadının bundan hoşlandığı, aksi taktirde evi terk etmesi gerektiği anlayışıdır. Kadınların evi terk edememelerinin nedenleri sıklıkla ekonomik ve sosyal gerçeklere dayanır. Sığınma evleri doluyorsa, aile, arkadaşlar, iş yeri yeterince destekleyici değilse kadın tek başına kira, sağlık sigortası, vb. ödeyemeyeceği için evi terk edemeyebilir. Diğer bazı yanlış inanışlara göre, şiddet sadece problemli ailelerde görülür ve şiddet aile içi bir meseledir. Ayrıca, “şiddete maruz kalan kadını ayırt etmek kolaydır ve kadınlar dövülmek ister” biçiminde de bazı yanlış görüşler vardır (wvcadv.org, 2004).

Bazı diğer anlayışlar kültürle de bağlantılıdır. Kadına yönelik şiddet tarihsel ve kültürel belli değer ve standartların ifadesidir. Sosyal ve siyasi kurumlar kadınların bağımlılığını ve kadına yönelik şiddeti beslemektedir. Bazı kültürel uygulamalar ve gelenekler, özellikle de “safılık” ve “namus” kavramlarına bağlı olanlar, kadına yönelik şiddeti açıklamak veya mazur göstermek için kullanılmaktadır. Kadına yönelik şiddetin önlenmesi için bu yanlış inanışlarla mücadele edilmesi gerekir.

Kadınlara yönelik şiddet ve ayrımcılık birbirleriyle çok yakından bağlantılıdır. Nitekim, Kadınlara Yönelik Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi’nin (CEDAW) 19 sayılı Genel Tavsiyesi, toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin, kadınların kendi insan haklarından yararlanmasını ağır şekilde etkileyen bir ayrımcılık biçimi olduğunu belirtmektedir. Kadınlara yönelik ayrımcılık doğumda başlamaktadır. Bazı bölgelerde aileler yeni doğan kızlarını takas eder ve genç kızları küçük yaşta evlenmeye zorlarlar. Eğitim alanında erkek çocuklara oranla daha az sayıda kız çocuğu okula gider ve yüksek öğrenime devam eder. Yetişkin yaşamında kadınlar evde, çevrelerinde ve iş yerlerinde ayrımcı muameleyle karşılaşır. Dolayısıyla erkeklerin kadınlardan daha değerli olduğu ve kız

çocukların eğitim almalarının çok da gerekli olmadığı biçimindeki kültürel anlayışlar kadınlara yönelik şiddet için bazı yanlış inanışlara da yol açabilmektedir.

Kadınlara yönelik şiddet evrensel olmakla birlikte, birçok kadın etnik kökeni, sınıfı, kültürü, cinsel kimliği ya da HIV/AIDS olması nedeniyle de hedef seçilmektedir.

Sıklıkla kadına yönelik şiddette kültürel bazı değerler, gelenek ve görenekler gerekçe olarak gösterilmektedir. Oysa ki kültürün kadına yönelik şiddet için mazeret olamayacağı ısrarla vurgulanmaktadır. Ataerkil yapının kadını kontrol etme adına şiddeti desteklediği düşünülmektedir. Erkek egemen yapıda kadınlara yönelik değerler ve toplumsal kurallar da onlar tarafından daha fazla kontrol edilmektedir. Bu yapıda erkeklerin “sahip oldukları kadınları” kontrol etme adına şiddet hoş görülebilir. Bazı kültürel normlar ve uygulamalar kadını güçlendirmeye ve kadının haklarını iyileştirmeye yönelikken, gelenekler, görenekler ve dini değerler de sıklıkla kadına yönelik şiddete bahane olarak kullanılır. Çocuk yaşta evlilik, illa erkek çocuk sahibi olma isteği, vb. Elbette bir ülkedeki kültür ülkenin her yerinde aynılık göstermez. Son zaman-

larda kültürün kadına uygulanan şiddetin mazereti olamayacağına ilişkin çalışmalar artmıştır.

Kültür, kadına yönelik şiddetin mazereti olamaz.

3.5 Aile İçi Şiddete Maruz Kalanların ve Şiddeti Gerçekleştirenlerin Genel Özellikleri

3.5.1 Aile İçi Şiddete Maruz Kalanların Genel Özellikleri

Aile içi şiddete maruz kalanların %90'dan fazlasını çocuklar ve kadınlar oluşturmaktadır (Güneri, 1996, Aktaran: Ekizceleroğlu ve Zeyrekli, 2007). Her kadın, kadın olması sebebiyle şiddete uğrama açısından özel risk grubundadır. Kadına yönelik şiddet dünyanın her yerinde yaygındır ve pek çok mekanizma aracılığıyla meşrulaştırılmaktadır. Bu tür şiddet renk, sosyo-ekonomik statü, ırk, din gibi faktörlerden bağımsız olarak mevcuttur. Ancak bazı kadınlar daha fazla risk altında olabilmektedirler. Kız çocuklar, engelliler, mülteciler, göçmenler, seks ticaretine zorlanan kadınlar ve kız çocuklar ile yaşlı kadınlar şiddet açısından daha yüksek risk altındadırlar. Bunların yanı sıra:

- Düşük sosyo-ekonomik gruptaki kadınlarla daha az sosyal desteği olanların fiziksel şiddete uğrama olasılıkları yüksektir (Burton ve ark, 2000).

- Kocasından boşanmış veya ayrılmış olanlarda hayat boyu fiziksel şiddet görme yüzdesi %78'e varmaktadır (Altınay ve Arat, 2007).

- Fiziksel şiddet iki eşin de eşit gelir getirdikleri ortamda en düşük iken, kadının eşinden daha yüksek gelire sahip olduğu grupta fiziksel şiddet sıklığı %60'ın üzerine çıkmaktadır (Altınay ve Arat 2007).

- Kendi annesi babası tarafından dövülmüş kadınlar diğer kadınlara kıyasla yaşam boyu eşlerinden fiziksel şiddet görme açısından iki kat fazla risk taşımaktadırlar (Altınay ve Arat, 2007).

- 18-60 yaş aralığında eğitimleri ilkökul olanların kadınların şiddet görme oranı %40 ile en yüksek düzeydedir. En az şiddete maruz kalan grup ise %7 ile üniversite mezunlarıdır (Durukan, 2005).

- Fiziksel bir engelinin olması halinde kadınların psikolojik şiddete uğrama olasılıkları %83'tür (National Resource Center on Domestic Violence, 1995).

- Ekonomik olarak kocalarına bağımlı olan kadınlar aile içi şiddete diğer kadınlara nazaran daha fazla maruz kalmaktadırlar (Hacıoğlu, 2006).

Dünyada ve ülkemizde kadınlar bazı koşullarda daha fazla şiddete uğramaktadırlar. Dolayısıyla kadınların daha fazla şiddet görmelerine yol açan bazı risk koşulları vardır. Bunları bilmek, risk etmenlerini azaltmak ve risk altındaki kadınları koruyacak programlar yapmak için önemlidir.

Neden Kadınlar Şiddet Uygulayan Eşleriyle Yaşamaya Devam Ederler?

Yaygın olan görüşün aksine şiddete maruz kalan kadın için evi terk etmek kolay değildir. Evi terk etme kararında kadının gidecek yerinin olmaması çok önemli bir etkidir. Kadınları suskunluğa, utanç ve suçluluk duygularına ve sosyal hizmet veren kurumlara güvenmemeye iten bir çok neden vardır. Ancak, buna sebep olan en önemli faktörler kadınların eşlerine ekonomik yönden bağımlı olmaları ve çocuklarını kaybetme korkularıdır (COE, 1998).

Kadınların kendilerine şiddet uygulayan eşleri ile beraber yaşamaya devam etmelerinin nedenlerinden biri, kadınların aile içi şiddeti meşrulaştıran değerleri içselleştirmiş olmaları olarak değerlendirilmektedir. Faillele yaşamaya devam etmelerinin bir diğer sebebi de çocuklarıdır. Kadınlar, çocuklarının ebeveynlerinin her ikisine de ihtiyaç

duydıklarını düşünmekte ve çocuklarının hatırına söz dinler görünmeye ve sabırlı olmaya çaba sarf etmektedirler.

Şiddete maruz kalan kadınlar umutlarını korumak, kocalarından uzak durmak ve onaylayıcı olmak gibi taktikler kullanmaktadırlar. Eşlerini şiddet uygulamaya yöneltcek davranışlardan uzak durmayı denemektedirler. Yasal müdahaleyi seçme yoluna nadiren başvuran kadınlar buna neden olarak, konut imkanlarının ve gerek ekonomik gerekse aile ve arkadaş desteğinin olmamasını göstermektedirler.

Kadınların Kendilerine Şiddet Uygulayan Erkeklerle Yaşamayı Sürdürmelerinin Bazı Nedenleri

- Çocuklar
- Düşük kendilik saygısı
- İnkâr / büyütme, önemsizleştirme
- Şiddeti uygulayanın gücü, etkisi, zenginliği
- Sığınma evlerinin eksikliği (gidecek yerin olmaması)
- Yasal konularda danışılacak kişi azlığı
- Bir anlamda azınlık olma (dil, yaş, engellilik, mülteci olma, vb.)
- Sosyal desteklerinin olmaması
- Eşin değişme sözleri
- Parasal desteğin olmaması
- Yeterli yasal müdahalenin olmaması
- Dini inanışlar ve öneriler
- Değişiklikten korkma
- Aileyi bir arada tutma isteği
- Duygusal bağımlılık

Kaynak: wvcadv.org, 2004

3.5.2 Aile İçi Şiddeti Gerçekleştirenlerin Genel Özellikleri

Şiddet kadınlar ya da erkekler tarafından gerçekleştirilebilmektedir. Eşlerinden şiddet gören ve karşılık veremeyen kadınlar arasında, çocuklarına yönelik şiddet görülebilmektedir. Aile içinde kadınların diğer kadınlara uyguladıkları şiddet de buna eklenebilir. Kayınvalide ya da eşin kız kardeşi tarafından uygulanan sözel, duygusal, psikolojik bazen de fiziksel şiddet olaylarına da rastlanmaktadır. Erkeklerle şiddet uygulayan kadınlara ilişkin olaylara ise son derece nadir olarak rastlanmaktadır (Örn. Hürriyet, 22 Haziran 2002; Milliyet, 23 Eylül 2004; Milliyet, 30 Kasım 2006). Güler ve arkadaşları (2005) tarafından yapılan çalışmaya katılan kadınlar en fazla şiddet uygulayanların ağırlıklı olarak erkekler olduğunu belirtmişler ve yaklaşık %7'lik bir oranda kadınların da şiddet uyguladıklarını ifade etmişlerdir. Bir başka çalışmada aile içi şiddeti uygulayanların %95'inin erkek olduğuna ilişkin bulgular elde edilmiştir (Güneri, 1996, Aktaran: Ekizceleroğlu ve Zeyrekli, 2007). Bu araştırma sonuçları, kadına yönelik şiddetin erkekler tarafından olduğunu göstermektedir.

Şiddeti gerçekleştirenlerin özelliklerine bakıldığında bazı ilginç sonuçlar görülür. Aslında erkeklerin kadınlara şiddet uygulamaları sadece tek bir erkek tipiyle açıklanabilecek kadar basit değildir. Her sosyo-ekonomik düzeyde, her gelir düzeyinde, sağlıklı ve hasta olanlar arasında, eğitimsiz ve eğitilmişler arasında, tüm dünya ülkelerinde kadına yönelik şiddete rastlanmaktadır. Yine de bazı değişkenlerin görece şiddet uygulayanların profilinden söz ederken öne çıkabildiği görülmektedir. Bazı çalışmalarda şiddeti uygulayan taraf olarak erkeklere odaklanıldığında, genellikle ailelerinde şiddet mağduru olmuş ya da şiddet olaylarına tanık olmuş erkekler oldukları belirtilmektedir. Alkol tüketim oranıyla dayak arasında doğrudan bir ilişki olmamakla beraber alkolik olma şiddetin bir nedeni olarak görülmektedir (McHugh ve Frieze, 2006). Fröscl ve Löv (1995) tarafından yürütülen çalışmalarda şiddeti uygulayanların çocukluklarına ilişkin iki temel yapı bulunmuştur. Bunlardan ilki liderlik işlevi olan bir babanın yokluğu iken, ikincisi aşırı ataerkil bir aile yapısına sahip olma biçiminde açıklanmaktadır (Aktaran: Çıtak, 2007). Aynı yazarlar, şiddete yatkın kişilerin genel olarak evin dışında da içinde

de şiddet uygularken, aile içi şiddet uygulayanların öyle olmayabileceklerini belirtmektedirler.

Erkeğin eğitim seviyesi düştükçe eşlerini dövme oranları artmaktaysa da yapılan çalışmalar eşlerini sürekli döven ve arada bir döven erkeklerle ilgili çalışma sonuçları dikkate değerdir. Yapılan eski bir çalışmada kronik olarak eşlerini dövenlerin 20-34 yaşlarında, işsiz ya da mavi yakalı işlerde çalışan, alkol ya da ilaç bağımlılığı olan kişiler olduğu bulunmuştur (Roberts, 1987, Aktaran: Roberts, 2006).

Yeni bir çalışmada ise, arada bir şiddet uygulayanlarla sürekli uygulayanlar arasında farklar bulunmuştur. Sürekli olarak eşlerini dövenlerin düşük eğitime sahip oldukları; %40'nın liseyi terk ettiği, %40'tan fazlasının lise mezunu olduğu, çoğunun düşük gelire sahip olduğu elde edilen verilerdendir; ancak, arada bir dayak atanların yaklaşık %60'ının orta sınıf ve orta-üst sınıfa mensup, geliri yüksek ve çoğunun da üniversite mezunu olduğu sonucu bulunmuştur (Roberts, 2006). Yapılan bazı çalışmalar şiddet uygulayan erkeklerin ciddi olarak eşlerine bağımlı olduklarını, ancak bunun farkında olma-

dıklarını göstermektedir. Şiddet uygulayan kişi, bunu eşini kontrol etmeye ve güç sağlamaya yönelik davranarak göstermektedir.

Yapılan çalışmalar, şiddeti gerçekleştiren erkeklerin göründüklerinin aksine çok zayıf, kolay yaralanabilir ve bağımlı olabildiklerini göstermiştir. Terk edilmekten, eşini kaybetmekten çok korkan, aşırı kıskanç olma özelliği gösteren bu kişilerin, ev dışı yaşamlarındaki ilişkilerinde bir problemleri yokmuş gibi görünmelerine rağmen, temel sosyal beceri eksiklikleri olduğunu ortaya koyan çalışmalar vardır (Gelles ve Conte, 1990, Aktaran: Işıloğlu, 2006).

Çıtak'ın (2007) Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Eğitim Materyalinden alınan bilgilere göre, şiddet uygulayanların bazı taktikleri vardır ve bunlardan biri davranışa "Bu benim geleneğimdir, ana-babamdan böyle gördüm, vb." gibi akılcı mazeretler bulmaya çalışmaktır. "Ben böyle bir davranışta bulunmadım.", "En azından dövmüyorum.", "Ben kadın dövecek biri değilim." gibi açıklamalarla sorunu inkar etmek bir başka taktiktir. Kızgınlığını kontrol edemediğini, kavgalardan sonra harika seks yaşadıklarını, tüm çiftlerin

benzeri yaşantıları olduğunu söyleyerek sorunun ciddiyetini inkar etmekten başka, sorunun sorumluluğunu almamak gibi bir taktik de uygulanabilmektedir. Bu taktikte şiddeti uygulayan “Benimle öyle konuşmaması gerektiğini biliyordu.” “O istedi.” “Bana ters bakmayacaktı.” gibi sözlerle sorumluluk almamaya çalışmaktadır. Bir başka taktik de, kişi bir daha şiddet uygulayabilme olasılığını görmezden gelmekte ve “Dersimi aldım, bir daha asla.” “Bana ne oldu o an bilmiyorum.” gibi açıklamalar yapabilmektedir.

Moderos (1995), çok tehlikeli olabilecek şiddet uygulayıcıların genel özelliklerini anlayabilmek için üç farklı profilden oluşan bir sınıflandırma yapmıştır (Aktaran: Çıtak, 2007). Aşağıda bu sınıflama ve açıklamaları yer almaktadır.

1. Bunlardan ilki, kıskanç, baskıcı şiddet uygulayıcısıdır. Bu profildekilerin özellikleri şunlardır: Eşinden ayrılmayı asla kabul etmeme, patolojik derecede kıskanç olma, akıl dışı suçlamalarda bulunma, mutlak kontrol etme isteği gösterme, eş ya da çocukları öldürme ya da intihar tehditleri

savurma, ayrılık olsa da tehditleri sürdürme.

2. İkinci profil olan sadist şiddet uygulayıcının özellikleri şunlardır: Güç ve intikam saplantısı, nörotik kişilik, kadınları hor görme, işkence gibi güçlü şiddet yollarını tercih etme, yaralanmaya ve psikolojik hasarlara yol açan şiddet eylemlerinde bulunma, birdenbire hiçbir işaret vermeden şiddet uygulama, poliste kaydı olmayacak kadar toplumda saygın bir kişilik gösterme.

3. En tehlikeli şiddet uygulayıcısı özellikleri ise şunlardır: Şiddete aşırı yatkın olma, erkekliğinin sorgulanmasına abartılı bir duyarlılık gösterme, sürekli gücünü gösterme isteği duyma, poliste kayıtlı olma, şiddet uygulananın direnmesi halinde çileden çıkma, otorite sembolü kişilere karşı kavgacı tavır gösterme.

Şiddete maruz kalanların ve şiddet uygulayanların özelliklerinin bilinmesinin birkaç yararı vardır. Şiddet görenin/şiddete uğrayanın güvenliği için onu eğitmek, daha güvenli bir yere yerleştirmek için şiddete maruz kalanı ayırt edebilmemiz gerekir. Benzer biçimde şiddet uygulayan ve şiddeti daha da tehlikeli boyutlarda gerçekleştirme potansiyeli olanları tanımak bir an evvel harekete geçmek konusunda ipucu görevi görecektir.

Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetin Bedeli

Yaşam üzerindeki bir dizi olumsuz etkileri nedeniyle aile içi şiddetin önemli bir halk sağlığı sorunu olduğundan (Paksoy-Erbaydar, 2008) daha önce de söz edilmişti. Şiddetin, şiddete maruz kalana da şiddeti gerçekleştirene de bazı etkileri olmaktadır. Şiddeti gerçekleştiren de şiddet sırasında ve sonrasında bazı bedensel etkiler yaşamaktadır. Şiddet sırasında yaşanan öfke ve harcanan güç nedeniyle kalp atışlarında hızlanma, tansiyonun artması gibi; şiddet gerçekleştikten sonra stres yaşama, suçlu hissetme, sorunun çözülmediğini fark etme gibi belirtiler yaşanmaktadır.

Kadına yönelik şiddet aynı zamanda, kadının insan haklarının ihlalidir, başka deyişle kadının yaşama ve kendini güvende hissetme, fiziksel ve ruhsal sağlığını üst düzeyde tutma, eğitim, iş ve sosyal hayata katılma haklarının elinden alınması anlamına gelir. Fiziksel şiddetin sonuçları en görünür olanlardır ancak,

şiddete maruz kalanın depresyona girmesi ve benzeri ruh sağlığını ilgilendiren sonuçları da iyi bilinmektedir. Şiddetin sonuçları bilinmekle birlikte şiddete maruz kalanların çoğu deneyimlerini paylaşmamaktadır. Kadınların maruz kaldıkları şiddetin her türlü farklı olumsuz etkilere yol açsa da fiziksel şiddet, fiziksel sorunlara yol açması bakımından en yaralayıcı olanıdır (Akın ve Paksoy, 2008).

Kadınların aile içi şiddet nedeniyle yaşadıkları bir dizi fiziksel ve psikolojik sağlık sorunları vardır. Bunlardan bazıları yaralanma, kronik ağrılar, sindirim sistemi bozuklukları ve cinsel yolla bulaşan hastalıklar da dahil olmak üzere üreme organlarıyla ilgili sorunlardır. Bunun yanında psikolojik olarak depresyon, kaygı, travma sonrası stres bozukluğu, düşük benlik değeri, uyku ve iştah bozuklukları, intihar düşünceleri ve psikosomatik rahatsızlıklar da rastlanan sorunlardır.

DSÖ'nün 1996 tarihli bir dokümanına göre, kadına yönelik aile içi şiddetin ölümcül ve ölümcül olmayan sonuçları mevcuttur (WHO, 1996). Kadına yönelik aile içi şiddetin ölümcül sonuçları açısından ev içi şiddetle ilgili cinayetlere bakıldığında, yılda yaklaşık iki bin kadının dayak atandan ayrılmaya, boşanmaya çalıştığı dönemde öldürüldüğü görülmektedir (Roberts, 2006).

Şiddetin ölümcül olmayan sonuçları arasında fiziksel sağlığı ilgilendiren sonuçlar yer almaktadır: Yaralanma, istenmeyen hamilelik, jinekolojik sorunlar, cinsel yolla bulaşan hastalıklar - HIV/AIDS dahil - çocuk düşürme, kronik leğen kemiği ağrıları, baş ağrısı, astım ve kişinin kendi sağlığına zararlı davranışlar (sigara, korunmasız cinsel ilişki gibi). Her yıl yaklaşık 1,5-2 milyon kadın ev içi şiddet dolayısıyla acil tıbbi bakıma gereksinim duymaktadır. Bunlara, alkol ve ilaç kullanımı, kürtaj, yüksek tecavüz riski, intihar girişimi, çürükler, sıyrıklar ve yırtıklar da eklenebilir (Roberts, 2006). Yanıkekre ve arkadaşları (2007), fiziksel ve cinsel şiddete maruz kalan kadınların, yukarıdaki belirtilere ek olarak kronik ağrı sendromları, rahatsız edici bağırsak

sorunları, boşaltım sistemi enfeksiyonları yaşadıklarını ve fiziksel işlevlerinde azalma gösterdiklerini belirtmektedirler.

Şiddetin ölümcül olmayan bir diğer sonucu ise ruh sağlığı ile ilgilidir: Depresyon, kaygı, korku, kendini değersiz bulma, kendini suçlama, kendine zarar verici davranışlar gösterme, çaresizlik, cinsel işlev bozukluğu, yeme ve uyku sorunları, panik atak, post travmatik stres bozukluğu, stresle başa çıkamama, madde bağımlılığı geliştirme ve saplantı sorunları, vb. Bunların yanı sıra, paranoid bozukluklar, somatik belirtiler ve fobiler de bu listede yer almaktadır (Yanıkekre ve ark., 2007). İstanbul Tıp Fakültesinde psikiyatri kliniklerine gelen kadınlarla yapılan çalışmada, başvuruda bulunan 80 kadından 74'ünün aile içi şiddete maruz kalanlar olduğu bulunmuştur (Arıkan ve ark., 1989, Aktaran: Yanıkekre ve ark., 2007). Aile içi şiddetin ölümcül sonuçları ise, intihar, cinayet, anne ölümleri, namus bahanesiyle cinayetler ve HIV/AIDS olarak ortaya çıkmaktadır.

Herhangi bir türdeki şiddete maruz kalmış kadınların kendilerini korumak için harekete geçememeleri, “dövülen kadın sendromu” olarak adlandırılmaktadır (Walker, 2000, Aktaran: Edwards ve ark., 2006).

Bu sendrom kadınların psikolojik durumlarıyla yakından ilişkilidir. Aile içi şiddete uğramış kadınlar, sıklıkla bu durumu saklama eğilimindedirler. Tacize uğramış kadınlar, bazen hak ettiklerini düşünerek, kendilerini suçlama davranışı gösterirler. Bu olumsuz düşünceler nedeniyle kendine çok kızma, kendini küçümseyici fikirlere sahip olma, durumu değiştirebilmek ve kontrol edebilmek konusunda çaresizlik duyguları yaşama eğilimindedirler. Literatürde kişiler arası şiddet ile kişiler arası travma eş anlamlı kullanılmaktadır (Hegadoren ve ark., 2006). Bu anlamda, aile içi şiddete maruz kalan kadınlar travma sonrası stres bozuklukları yaşamaktadırlar. Şiddet ne kadar uzun sürer ve ne kadar şiddetli olursa travma sonrası stres de o kadar yoğun olmaktadır. Travma bazı durumlarda yeniden yaşanabilir. Örneğin, anılar bazen bu kadınlara yeniden aynı deneyimi yaşıyorlarmış gibi hissettirebilir. Kadın, tekrarlayan ve acı dolu rüyalar görebilir, travmatik yaşantıyı anımsatan uyarıcılar karşısında aynı tepkileri verebilir.

Kadına yönelik aile içi şiddet sonucu, kişinin benlik duygusu, diğerlerine güven duyma ve dünyanın güvenli ve önceden tahmin edilebilir (yordanabilir) bir yer

olduğuna ilişkin inançları zayıflar. Şiddeti gerçekleştiren de şiddete maruz kalan da aslında suçluluk ve utanma duyguları yaşar. Kendilerine “Neden bu bize (bana) oluyor.” diye sorduklarında çocukça bir tepkiyle “Kötü şeyler kötü insanlara olur.” gibi açıklama yaparlar. Şiddete maruz kalan kişiler stresten kaçınmak ya da başa çıkmak için daha önce de dile getirilen ilaç ve alkol kullanımı, yeme bozuklukları ve giderek artan fiziksel hastalık riskinin yanında kendini kesme, yaralama gibi kendine zarar verici davranışlara da yönelirler (Springs ve Friedrich, 1992, Aktaran: Hegadoren ve ark., 2006). İnsanlardan kaçmak, yabancılaştırmak, duygular açısından küntleşme (kapanma) yaşamak, geleceğe ilişkin umutlarını kaybetmek, beklentilerini azaltmak, hırçınlık, odaklanamama, aşırı ürkek ve hep tetikte olmak, yaşamdan zevk alamamak, inkar etmeye benzer bir unutkanlık, şiddeti uygulayana ve kendine destek olmayanlara öfke duymak da aile içi şiddete maruz kalmış bir kadının gösterebileceği tepkiler arasındadır.

Sosyal ve ekonomik açıdan bakıldığında da aile içi şiddetin bazı sonuçları vardır. Şiddet nedeniyle kadın topluma sosyal ve ekonomik olarak katılamaz. İşsiz ya da

düşük gelirli işe sahip olan kadınların daha fazla şiddete maruz kaldığı görülmektedir. Özellikle kadın ticaretinin sonucu olarak çocukların ailelerinden ayrılmaları, eğitim eksikliği, kadının damgalanması gibi sonuçları vardır. Aile içi şiddetin olduğu ailelerde büyüyen çocukların davranışsal ve duygusal sorunlar yaşadıkları bilinmektedir. Sıklıkla korku dolu ve anti-sosyal davranma eğilimi görülen bu çocuklarda ayrıca daha fazla kaygı, depresyon, daha saldırgan davranışlar, düşük bilişsel beceriler ve okulu terk etme görülebilmektedir.

Kadına uygulanan şiddetin ekonomik açıdan da, bazı sonuçları vardır. Şiddete maruz kalanın ve şiddeti gerçekleştirenin ailesine ekonomik katkıda bulunması zordur. Kadına yönelik aile içi şiddet, kadının üretkenliğini, çalışma olanağını ve kapasitesini azaltır, işe devamsızlığını artırır ve işinde ilerlemesini engeller; aile içinde ekonomik kaynaklar üzerinde kontrolünün olmamasına yol açar. Bunların yanı sıra, kadının sağlık hizmetlerini ve sosyal hizmetleri kullanım sıklığı artar (Paksoy-Erbaydar, 2008). Bu durumun kısa ve uzun vadede birkaç tür bedeli vardır. Öncelikle kadına yönelik şiddetle ilgili hizmetlerin bedeli, ikincisi performans

ve üretim kaybından kaynaklanan dolaylı bedeldir. Sonuncusu ise, insan olarak acı çekme bedelidir.

Kanada’da kadına yönelik aile şiddet nedeniyle bir yılda, yargı sistemi için 684 milyon, polis için 187 milyon ve eğitim ve psikolojik yardım alma için 294 milyon Kanada doları harcanmaktadır. İngiltere ve Kuzey İrlanda’da ev içi şiddet nedeniyle yargı, sağlık, sosyal hizmetler, barınma, yasal, kayıp gelirler için harcanan paranın 23 milyar sterlin olduğu düşünülmektedir. Buna benzer başka ülkelerin verileri de mevcuttur. Görüldüğü gibi kadına yönelik şiddetin maliyeti çok yüksektir.

Kadınların hamilelikleri sırasında aile içi şiddete maruz kalmalarının daha farklı sorunlara yol açtığı bilinmektedir. Bu sorunlar, düşük, erken doğum, zihinsel ve fiziksel engeli çocuklar dünyaya getirme olarak özetlenebilir. Ayrıca bireysel sorunların yanı sıra toplumsal sorunlar da görülmektedir (Yanıkekre ve ark, 2006, Aktaran: Yanıkekre ve ark, 2007).

Kadına yönelik aile içi şiddetin değerlendirilmesi çok zor olan bedelleri de vardır. Şiddetin şahidi olan çocukların psikolojik destek gereksinimlerinin olması, az eğitim

almaları ve düşük gelirli işlerde çalışmaları gibi bedeller bunlardan bazılarıdır. Aile içi şiddet yaygın olarak kocanın karısına ya da ana babanın çocuklarına yönelik olarak ortaya çıkmaktadır. Sokağa ve suça itilen, madde bağımlısı çocukların genellikle ihmal ve istismarın olduğu ailelerden geldikleri görülmektedir. Aile içinde şiddete maruz kalan ya da tanık olan çocuk, duygusal, bilişsel ve davranışsal açıdan ciddi sorunlara sahip olabilmektedir. Sokak, barındırdığı onca riske rağmen çocuklar için tercih edilen yer haline gelebilmektedir. Aile içi şiddetin yaygın olduğu evlerde büyüyen çocuklarda depresyon, isyankarlık, içe kapanma, aşâğılık duygusu yaşama gibi özellikler gelişebilir. Hatta bu tip ailelerde, şiddeti içselleştirerek yetişen çocuklar, saldırgan, intihar eğilimli, madde bağımlısı, suça itilen ve gelecekte ihmal ve istismar eden bireylere dönüşebilmektedirler (Yıldız, 2007).

Evde ebeveynleri arasındaki şiddete tanık olan çocuklar, ancak son zamanlarda üzerinde durulan bir gruptur. Bu çocuklar aile içi şiddette “sessiz”, “unutulmuş” ve “niyetlenilmemiş” şiddete maruz kalanlar olarak adlandırılır (Groves ve ark., 1993, Aktaran: Edleson, 1999). Çocukların çoğu,

ailede şiddet varsa bunun ölümcül hale gelişine tanık olmazlar, ancak dövme gibi olaylara daha sıklıkla tanıklık ederler (Edleson, 1999). Şiddet dolu bir olaya “tanıklık etmek” çocukların deneyimlerini açıklamaz. Çoğu çocuk çok travmatik olayları tanımlarken ne gördüğünden çok ne işittiğini anlatma eğilimindedir. Ganley ve Schechter (1996), aile içi şiddeti çocukların farklı biçimlerde deneyimlediklerini belirtmektedirler. Bunlar anneyi eve dönmeye zorlamak için çocuğu rehin alma, kadına şiddet uygularken çocuğu bir tehdit unsuru gibi kullanma, çocuk annesinin kucağındaiken annenin itilip kakılması, çocuğun baba tarafından anneyi incitirken izlemeye zorlanması, çocuğun bir casus gibi kullanılması gibi durumlar olabilir.

Aile içi şiddete tanıklık eden çocuklarda görülen sorunlar üç ana grupta toplanabilir: Davranışsal ve duygusal işlevlerde bozulmalar (anti sosyal ve saldırgan davranışlar, kaygı, depresyon, düşük kendilik değeri, öfkeli olma ve ailedeki şiddeti model alma yoluyla öğrenme ve uygulama), bilişsel işlevlerde ve tutumlarda bozulmalar (sözel ve sayısal becerilerde düşüklük, olgunlaşamama, şiddete ve çatışma çözme durumlarına yönelik tutumların olumsuz / yetersiz olması) ve fiziksel işlev bozuklukları

(psikosomatik belirtiler, fiziksel hastalıklar). Dördüncü ana faktör olarak etkileri uzun dönemde görünenler de vardır. Suça yönelimli olma, kendisinin de gelecekte aile içi şiddet uygulama eğiliminde olması, vb.

Kız ve erkek çocuklar tanık oldukları aile içi şiddete karşı farklı tepkiler göstermektedir. Erkekler dışa dönüş, düşmanlık gibi sorunlar yaşarken kızlar sorunu içselleştirerek psikosomatik sorunlar yaşamaktadırlar. Bazı araştırmalarda

kızların da yaşları ilerledikçe daha saldırgan davrandıkları bulunmuştur (Edleson, 1999). Aile içi şiddet uzun süredir varsa, çocuklarda rastlanan sorunlar daha fazla olmaktadır. Çocuğun annesiyle ilişkisi de çocuğun annesine yönelik aile içi şiddetten nasıl etkileneceğini etkileyen unsurlardandır.

Şiddetin psikolojik, fiziksel, ekonomik, sosyal boyutlarda bedelleri vardır ve bazı bedellerin hesaplanması çok zordur. Aile içi şiddete tanık olan çocuk ve gençlerin de yaşadıkları bir dizi sorun vardır.

Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadele

5.1 Şiddete Maruz Kalan Kadınlara Nasıl Destek Olabiliriz?

Şiddete maruz kalanlara sosyal, yasal, psikolojik olarak nasıl destek olabileceğimiz sorusunun yanıtı, hangi kimlikle şiddete maruz kalanlarla ilgileneceğimize bağlı olarak farklılaşır. Herhangi bir vatandaş olarak, komşu olarak yapacaklarımız ile profesyonel olarak yapacaklarımız farklılık göstermektedir. Şiddete maruz kalana destek olmak, şikayet etmesine yardımcı olmak ya da onun adına şikayet etmek gibi davranışlar sıradan bir vatandaşın yapabilecekleri iken, profesyonel olarak sığınmaevinde çalışanların, sosyal çalışmacıların, polislerin, sağlık çalışanlarının, hukukçuların ona haklarının olduğunu bildirmek, sığınacağı bir yer ayarlamak gibi farklı yardım kanalları vardır. Şiddete maruz kalan kişiye can güvenliğini sağlayabilmesi için güvenlik planı hazırlamasını söylemek ve ona bu konuda yardımcı olmak yapılabilecek yardımlardan biridir. Kişinin çocuklarının olup olmaması, evlerinin konumu gibi koşulların dikkate

alınması gerektiği için herkesin güvenlik planı kişisel olmak durumundadır. Plan oluşturulurken planda yer alması gereken unsurlar vardır:

1. Şiddet anında, şiddet olasılığı olduğunda kaçabilmek için tüm yönleri önceden düşünmek, (kapılar, pencereler, bodrum penceresi, merdivenler, vb.) ve provasını yapmak.
2. Gidilecek yeri seçmek. Koşulsuzca kabul edileceği ve güvende olacağı bir ev (anne babasının, arkadaşı ya da akrabasının), bir otel ya da sığınmaevi.
3. Bir acil durum çantası hazırlamak. Taksi için para, kıyafetler, yedek ev ve araba anahtarları, nüfus kağıdı, ilaçlar ve reçetelerin kopyaları, kredi kartları, adres defteri, yasal belgeler, değerli mücevherler, sahip oldukları para ve mal varlığını gösteren belgeler, vb. Bu çanta evde ya da güvenilen bir komşuda, arkadaş ya da akrabada saklanabilir. Çok önemli kağıtlar bankaların kasalarına konabilir.
4. Bireysel bir banka hesabı açtırmak.

5. Şiddet uygulayanın etrafında silahların ya da kesici aletlerin olduğu (mutfak gibi) yerlerde tartışmaktan kaçınmak.
6. Aile içi şiddet olduğunda arayabileceği numaraları bilmek. Oraları arayarak yasal haklarını, olanakları öğrenmek.
7. Güvenlik planını aylık olarak gözden geçirmek (Collins, 2004).

Güvenlik Planı Yapılırken Kadının Yanına Alması Önerilebilecekler

Kimlik - Çocukların kimlikleri
Okul, aşı ve sağlık belgeleri - Para, kredi kartları
Çocukların oyuncakları ya da battaniyeleri-
İlaçlar, ehliyet, adres, telefon defteri,
Ev-kira belgeleri
Sigorta belgeleri - Sağlık belgeleri
Anahtarlar

Güvenlik planı yapılırken farklı yollar da izlenebilmektedir. Ekte Amerika Birleşik Devletleri'nde Ulusal Aile İçi ve Cinsel Şiddet Merkezi (National Center on Domestic and Sexual Violence-NCDSV) çalışmalarında kullanılan bir form bulunmaktadır. Şiddete maruz kalan ya da uğrama olasılığı olan kişiye Güvenlik Planı Formu verilerek, kişinin kendi koşullarına göre bir plan yapması beklenmektedir (www.ncdsv.org/publications_safetyplan.html). Şiddete maruz kalan kadınlara şiddet anında neler yapabileceğinin öğretilmesi, kendisinin ve çocukların zarar

görmemeleri ve güvende olmaları için planlama önerileri de getirilmektedir (domesticviolence.org, 2008; www.ncdsv.org, 2008).

Herhangi bir vatandaş olarak da yapılabilecekler vardır. Her şeyden önce duyarsız olmamak, şiddeti göz ardı etmemek gereklidir. 'Aile arasına girilmez,' gibi anlayışlara kapılmamak da önemlidir. Bu çerçevede yapılabilecekler kısaca şu şekilde sıralanabilir:

- Eğer aile içi şiddet görülür ya da işitilirse polise bildirmek.
- Aile içi şiddete karşı etraftakilerle konuşmak.
- Bir komşu, arkadaş, çalışan, evden biri şiddete uğrarsa, aile içi şiddete karşı kişisel tepkimizi ortaya koymak.
- Aile içi şiddet varsa komşuları, hırsızlıktan ya da diğer suçlardan korur gibi kollamak.
- Etrafta şiddete uğradığı düşünülen biri varsa ona destek olmak.
- Diğer insanların aile içi şiddete duyarlılığını artırmak için iş yerine, bağlı olunan meslek örgütüne, vb. konu uzmanı konuşmacı çağırmak.
- Aile içi şiddete yönelik hizmet sunan sığınmaevlerini ve psikolojik danışma programlarını desteklemek.

Şiddete maruz kalana yardım eden profesyonellerin, yasal gelişmeler, mesleki olarak yapması gerekenler, şiddete maruz kalanlara nasıl davranılması ve nereye yönlendirilmesi gerektiği konularında bilgi sahibi olması gerekmektedir. Örneğin kadın sığınmaevlerinin ve danışma merkezlerinin telefonlarının ve kadın danışma merkezlerinin adreslerinin bilinmesi gibi. Elbette gizlilik gereği şiddeti uygulayanlara sığınma evlerinin telefon numaraları ve adreslerini asla vermemek koşuluyla.

5. 2 Yasal Destekler

Şiddetle mücadelede destek alınabilecek yasal dayanaklar şunlardır:

a) Anayasa'nın (2004) 10'uncu maddesi, "Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür."; 41. maddesi, "Aile Türk toplumunun temelidir" ifadesinden sonra "ve eşler arasında eşitliğe dayanır." demektedir

b) Yeni Türk Medeni Kanunu (2002):

Medeni Kanun yeni şekliyle kadın-erkek eşitliğini gözetken, cinsiyet ayrımcılığına son veren, kadınları aile ve toplum içerisinde erkekler ile eşit kılan, kadın emeğini değerlendiren bir düzenlemedir.

c) 4320 sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun (1998):

4320 sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun 14 Ocak 1998'te yürürlüğe girmiştir. Uygulamalar değerlendirilerek bazı değişiklikler yapılmış ve değişiklikleri içeren 5636 sayılı Kanun 4 Mayıs 2007 tarih ve 26512 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu kanunun temel amacı, aile içinde şiddet uygulayan bireyi ortak yaşam alanından uzaklaştırarak ve diğer birtakım tedbirleri uygulamaya koyarak aile içi şiddeti önlemektir. 4320 sayılı Kanun Türkiye'de, devletin aile içi şiddete karşı olduğunu, mağdurlara ve onların korunmasına öncelik veren bir yaklaşıma sahip bulunduğunu ortaya koyan en önemli yasal düzenlemedir. Kanun'un gerekçeleri, aile içi şiddete ilişkin temel yaklaşımı ortaya koymak açısından çok önemlidir. Genel Gerekçe'de öngörülenler şunlardır:

- Aile toplumun temelidir. (Anayasa, md.41) Ailenin sağlığı, toplumun var oluşunu ve yarınları güçlü bir biçimde uzanmasını doğrudan etkiler.

- Aile içi şiddet, toplum için tehliktir, toplum bünyesinde derin ve kalıcı izler bırakır. Birey açısından da tehlikeli sonuçlar yaratır. Sevgi, şefkat ve merhamet beklediği kişiden şiddete maruz kalan mağdurların ruhi yapısında hayatı boyunca silinmesi zor izler kalır.

- Aile içi şiddet olayları toplumumuzu sarsar boyutlara ulaşmıştır.
- Aile içi şiddet olaylarına daha çok anne ve çocuklar maruz kalıyor.
- Devlet, ailenin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunması için gerekli tedbirleri almakla görevlidir (Anayasa, md.41). O halde, aile içi şiddetten mağdur olan kadını koruyucu yasal tedbirlerin alınması zorunludur.

Kanun, eşlerden birinin veya çocukların veya aynı çatı altında yaşayan diğer aile bireylerinden birinin veya mahkemece ayrılık kararı verilen veya yasal olarak ayrı yaşama hakkı olan veya evli olmalarına rağmen fiilen ayrı yaşayan aile bireylerinden birinin aile içi şiddete maruz kaldığını kendilerinin veya Cumhuriyet başsavcılığının bildirmesi üzerine aile mahkemesi hakimi tarafından takdir edilecek tedbirleri düzenlemektedir. Söz konusu kanuna göre, şiddet uygulayan eş veya diğer aile bireyinin, aynı zamanda ailenin geçimini sağlayan yahut katkıda bulunan kişi olması halinde hakim bu konuda mağdurların yaşam düzeyini dikkate alarak, daha önce Türk Medeni Kanunu hükümlerine göre nafakaya hükmedilmemiş olması koşuluyla herhangi bir talep olmasa dahi tedbir nafakasına hükmedebilmektedir. Tedbir

kararının uygulanması Cumhuriyet savcılığınca, genel kolluk kuvvetleri marifetiyle izlenmektedir ve aleyhine koruma kararı verilen kişinin karara uymadığının tespit edilmesi halinde genel kolluk kuvvetleri tarafından resen soruşturma yapılmakta ve evrak en kısa zamanda Cumhuriyet başsavcılığına intikal ettirilmektedir. Cumhuriyet başsavcılığı koruma kararına uymayan eş ve aile bireyleri hakkında Sulh Ceza Mahkemesinde kamu davası açar. 4320 sayılı Kanunda 5636 sayılı Kanun'la yapılan değişiklikler şunlardır:

- Kapsam genişletilmiştir. Sadece aynı çatı altında yaşayan eşler değil, aynı çatı altında yaşayan diğer aile bireyleri ile aynı çatı altında yaşamayan, boşanma veya ayrılık nedeniyle ayrı konutlarda bulunan bireyler ve evli olmalarına rağmen fiilen ayrı yaşayan aile bireyleri ve çocuklar da kanundan yararlanabilmektedir. Hakkında tedbir kararı alınabilecekler açısından sadece “kusurlu eş” değil, “kusurlu diğer aile bireyleri” hakkında da tedbir kararı alınabiliyor.
- “Oturdıkları eve” ifadesi “birlikte ya da ayrı oturdıkları eve”, “evin eşe ve varsa çocuklara tahsisi” ifadesi “aile bireylerine tahsisi”ne, “ortak konuta gelmemesi” ifadesi “mağdurun yaşamakta olduğu

konuta ya da işyerine gelmemesi” şeklinde düzeltilmiştir.

- “Şiddet uygulayanın sağlık kuruluşuna muayene ve tedavi için başvurusu” eklenmiştir. Böylece, şiddet uygulayan bireyin herhangi bir rahatsızlığının bulunup bulunmadığı tespit edilebilecek ve tedavisi ile uyguladığı veya uygulayacağı şiddet ortadan kaldırılabilecektir.

Tedbir nafakası, mağdurların tedbir kararı nede-niyle ekonomik sıkıntı çekmemeleri için uygulanmaktadır. Değişiklikle, zaten nafaka alan şiddet mağdurlarına mükerrer nafaka ödenmesine engel olunmuştur. 4320 sayılı kanuna göre başvurularda harç uygulanmamaktadır; infaz için yapılan icrai işlemlerin de harca tabi olmayacağına açıklık getirilmiştir. Tedbir kararının genel kolluk kuvvetleri ile uygulanacağına açıklık kazandırılmıştır. Bu kanunla, aile birliği içinde oluşan sorunların çözümü için boşanma veya ceza verme yöntemine doğrudan başvurmadan bazı ara tedbirlerin uygulanması imkanı getirilmiştir. Ayrıca kanun, şiddete maruz kalan aile üyelerinin boşanma sonuçlanıncaya kadar korunması amacına da hizmet etmektedir.

4320 sayılı Kanun’la ilgili Yönetmelik: Kanun’un uygulanmasında ortaya çıkan sorunların çözümünü kolaylaştırmak,

hızlandırmak için 1 Mart 2008 tarihinde yayınlanmıştır. Yönetmelik aile içi şiddet, şikâyet ve ihbar gibi kanunda geçen bazı kavram ve sözcüklerin açık tanımını yaparak, alınacak tedbirlerin içeriği konusunda açıklık getirmiştir. Ayrıca kararın uygulanması ve uygulamanın izlenme biçimi konusunda yöntem belirleyerek kolluğun görev alanını belirlemiştir.

d) Yeni İş Kanunu (2003):

Yeni İş Kanununun getirdiği en önemli ilerleme işveren işçi ilişkisinde cinsiyet dahil hiçbir nedenle temel insan hakları bakımından ayırım yapılmayacağıdır.

e) Yeni Türk Ceza Kanunu (2005):

Yeni Türk Ceza Kanunu’nda cinsiyet eşitliği ve kadına karşı şiddet konusunda çağdaş düzenlemeler yapılmıştır. Cinsel suçlar, işyerinde cinsel taciz gibi bir dizi konuda yenilik vardır. Kadına yönelik şiddet bir suç olarak bildirilmektedir.

f) 2006/17 sayılı Başbakanlık Genelgesi: Çocuk ve kadınlara yönelik şiddet hareketleri ile töre ve namus cinayetlerinin önlenmesi için alınacak tedbirlerle ilgili olarak Başbakanlık tarafından çıkarılan 2006/17 sayılı Genelge 4 Temmuz 2006 tarih ve 26218 sayılı Resmi Gazete’de

yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Söz konusu genelgede, çocuk ve kadınlara yönelik şiddet, töre ve namus cinayetlerine ilişkin çözüm önerilerinin yaşama geçirilmesinde koordineli çalışması gereken kurumlar ve sorumlulukları yer almaktadır.

g) 2007/8 sayılı İçişleri Bakanlığı

Koordinasyon Genelgesi:

2006/17 sayılı Başbakanlık Genelgesi hükümleri doğrultusunda uygulamada yerine getirilmesi gereken hususlar bağlamında bazı kurum ve kuruluşlar ile il valiliklerinin neler yapması gerektiği konusunda, İçişleri Bakanlığı'na bağlı İller İdaresi Genel Müdürlüğü, Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü, Jandarma Genel Komutanlığı ve Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Başbakanlık SHÇEK Genel Müdürlüğü ile koordineli bir şekilde Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan "Töre ve Namus Cinayetlerinin Önlenmesine Yönelik Tedbirlerin Koordinasyonu" konulu 11 Ocak 2007 tarih ve 2007/8 sayılı genelge 81 İl Valiliğine gönderilmiştir.

5.3 Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadele Çalışmaları

5.3.1 Uluslararası Düzeyde Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadele Çalışmaları

Uluslararası ve ulusal düzeyde kadına yönelik aile içi şiddetle ilgili bir dizi

mücadele yapılmaktadır. Uluslararası çalışmalar açısından bakıldığında, ilk kez 1993'te Viyana İnsan Hakları Konferansı'nda kadına yönelik şiddetin bir insan hakları ihlali olarak kabul edildiği görülmektedir (www.UN.org, 2008). Daha önceleri bu konu bir sosyal ve halk sağlığı sorunu yerine aile içi sorun olarak ele alınıyordu. Öyle ki 1979 yılında BM Genel Kurulu tarafından onaylanan Kadına Yönelik Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'nin (CEDAW) maddeleri arasına kadına yönelik şiddet dahil edilememiştir. Bu durum 1992 yılında CEDAW Komite-sinin 19 Nolu Genel Tavsiye Kararı ile giderilmiştir (CEDAW General Recommendation, 1992). Bunların yanı sıra dünyada bir dizi uluslararası kurum ve kuruluş bu konuda çalışmalarını sürdürmektedir. Örneğin 1994 yılında BM İnsan Hakları Komisyonu, Kadına Yönelik Şiddet Özel Raportörü seçmiştir. Bu raportörler yıllık raporlar hazırlamaktadırlar. 1998 yılında İnsan Hakları Komisyonu tarafından kadına yönelik şiddetin ortadan kaldırılmasına yönelik bir ilke kararı kabul edilmiştir. BM 1995 yılında Pekin'de toplanan Dünya Kadın Konferansı'nda kadına yönelik şiddet konusunda ne yapılacağına ilişkin bir dizi tedbirin olduğu Eylem Platformunu kabul etmiştir. DSÖ

de 1997’de bir sağlık sorunu olarak kadına yönelik şiddet konusunda ayrıntılı bir dosya hazırlamıştır. Avrupa Konseyi, uzun yıllardır kadına yönelik şiddet olgusuna yönelik birçok girişimde bulunmuş, konferanslar düzenlemiş ve bazı ilke kararları almıştır. Bir uzmanlar grubu ile 1997’de ayrıntılı bir eylem planı hazırlanmıştır. Avrupa Parlamentosu Kadın Hakları ve Eşit Fırsatlar Komitesi de çok faal olarak çalışmaktadır.

5.3.2 Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadele Çalışmaları

Türkiye’de özellikle 1980’lerden sonra kadına karşı şiddetle mücadele için yürütülen kampanyalarla, kadına yönelik şiddet kamuoyu gündemine girmiştir. Bu konuda yürütülen ilk kampanya 1987 yılında kadın hareketi tarafından başlatılan “Dayağa Hayır!” kampanyasıdır. Bu kampanyayı takip eden yıllarda sivil toplum kuruluşları (STK) ve meslek örgütleri tarafından ülke çapında “Kadın Bakış Açısından Türk Ceza Kanunu Reformu Kampanyası” yürütülmüştür. 25 Kasım 2004 tarihinden bugüne T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM) ve BM Nüfus Fonu işbirliği ile yürütülen “Kadına Karşı Şiddete Son Kampanyası” çerçevesinde kamu kurum ve kuruluşları,

özel sektör, medya kuruluşları, STK ve yerel yönetimlerle işbirliği yapılarak, özellikle erkeklerin bilinçlendirilmesi ve farkındalık kazandırılmasına çalışılmaktadır.

1987’deki ilk kampanyanın en önemli sonuçları sığınmaevleri ve kadın dayanışma merkezlerinin ortaya çıkmasıdır. Bu sonuçlar, kadın hareketinin kurumsallaşması için atılan ilk adımlardır. Kadın sivil toplum kuruluşları için 2007 yılı kadına yönelik şiddetle mücadelenin 20. yılı olması bakımından son derece önemlidir. Günümüzde hâlâ, kamuoyunda duyarlılık yaratmak ve kadınları şiddet ile ilgili haklar ve imkanlar konusunda bilgilendirmek açısından, kadın hareketinin kadına yönelik şiddetle mücadelesi oldukça önemlidir (Kuloğlu, 2007). Bilindiği üzere, kadın sığınmaevleri ve danışma merkezlerinin çoğalması, kadına yönelik aile içi şiddetle mücadelede en önemli unsurlardandır. Ülkemizde şiddete maruz kalan veya bu riski taşıyan kadınlar için Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğüne bağlı 25, valiliklere, sivil toplum kuruluşlarına ve yerel yönetimlere bağlı 24 (bunlardan 2’si insan ticareti mağdurlarına açıktır) olmak üzere toplam 49 kadın sığınmaevi hizmet vermektedir (KSGM, 2008).

Bu konuda STK da çalışmalar yapmaktadır. 1990 yılından bu yana Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, şiddete maruz kalan kadınlarla dayanışma oluşturmaktadır. Vakıfta, şiddete maruz kalan kadınlara hukuki ve psikolojik destek verilmektedir. Bunun yanı sıra, 1995-1999 yılları arasında yürütülen, bağımsız Mor Çatı kadın sığınağının kapatılması üzerine “Sığınaklar Açılsın” kampanyası ve 1999 yılından sonra da “Şiddete Sıfır Hoşgörü” kampanyası yürütülmüştür. Bu kampanyalardan başka, “Ekonomik Şiddete” karşı kampanya ve 4320 sayılı Kanunun uygulanması için kampanya Mor Çatı tarafından yürütülmüştür. Mor Çatının Beyoğlu Kaymakamlığı ile yürütmekte olduğu bir kadın sığınağı vardır ve bu sığınakta kalan kadınlara sağlık desteği, hukuki ve psikolojik yardım sağlanmaktadır.

Bir başka STK olan Kadın Dayanışma Vakfı da, kadın dayanışması ile kadına yönelik her türlü şiddetle mücadele etmektedir. Bunun için danışma merkezine gelen kadınlara, vakıf gönüllülerine ve meslek elemanlarına yönelik bilinç yükseltme çalışmaları yapmaktadır. Bunun yanı sıra vakıf, aile içi şiddet konusunda kamuoyunu bilgilendirme, lobicilik ve savunma faaliyetleri yürütmektedir. Vakfın kadına

yönelik şiddet konusunda çeşitli yayınları ve yürüttüğü çeşitli projeler mevcuttur. Kadın Dayanışma Vakfı, Altındağ ve Yenimahalle Belediyeleri ile işbirliği halinde Kadın Danışma Merkezi ve Kadın Sığınağı kurma deneyimlerine de sahip bir kurumdur (Işık, 2002, Akt. Kuloğlu, 2007). Bunların yanı sıra Kadın Merkezi Vakfı (KA-MER), Kırkörük Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Kooperatifi, Ege Kadın Dayanışma Vakfı, Antalya Kadın Dayanışma ve Danışma Merkezi, Van Kadın Derneği, İstanbul Bilgi Üniversitesi İnsan Hakları Merkezi, Sosyal ve Kriminolojik Araştırmalar Çalışma Grubu gibi bir dizi STK da kadına yönelik aile içi şiddetle ilgili çeşitli çalışmalar yapmaktadır.

2004 yılında Hürriyet Gazetesi, Çağdaş Eğitim Vakfı ve CNN Türk tarafından ortaklaşa başlatılan “Aile İçi Şiddete Son” kampanyası ile aile içi şiddetin kadın ve çocuklar üzerindeki etkilerini ortaya çıkarmak, toplumun her kesiminde aile içi şiddeti ortadan kaldırmak için hem yurt içinde hem yurt dışında toplantılar, eğitim çalışmaları gibi pek çok etkinlik yürütülmektedir (Çakır ve Üner, 2007). Bu kampanya medyanın da desteklediği yapısı nedeniyle önemlidir.

Kadına yönelik aile içi şiddetle mücadele KSGM'nin ana faaliyet alanlarından biridir. 2006/17 sayılı Başbakanlık Genelgesi'ne uygun olarak 2007 yılında Başbakanlık KSGM tarafından Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Ulusal Eylem Planı 2007-2010 hazırlanmıştır.

Öte yandan, 2006/17 sayılı Başbakanlık Genelgesi kapsamında tespit edilen görev ve sorumlulukların etkin ve süratli bir şekilde hayata geçirilmesi için İçişleri Bakanlığı 11 Ocak 2007 tarihinde tüm valiliklere genelge göndererek çocuk ve kadınlara yönelik şiddet hareketleri ile töre ve namus cinayetlerinin önlenmesi konularında yürütülmesi gereken çalışmalarını belirtmiştir. Adalet Bakanlığı, 4320 sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun'un daha etkin biçimde uygulanmasını sağlamak amacıyla, tüm hakim ve savcılara yönelik 1 Ocak 2006 tarih ve 35 sayılı genelgeyi yayınlamıştır.

Yasal alanda yürütülen çalışmaların yanı sıra, KSGM, Genelkurmay Başkanlığı ile işbirliği yapmış, vatani görevini yapmakta olan er ve erbaşlara yönelik yurttaşlık sevgisi eğitim programına "kadın-erkek eşitliği, kadının insan hakları, kadına yönelik şiddet, töre ve namus cinayetlerinin önlenmesi" konuları dahil edilmiştir.

Bu konuya ilişkin yazılı ve görsel materyal KSGM tarafından hazırlanmıştır. Türkiye Giyim Sanayicileri Derneği ile işbirliği yapılarak, erkek giyim ürünlerinin firma / marka - fiyat etiketlerinin yanında "Kadına Karşı Şiddete Son" ifadeli etiketlerle satışa sunulması sağlanmıştır. Kadına yönelik şiddet, töre ve namus cinayetleri konularında kamuoyunda farkındalık ve duyarlılık yaratmak için Başbakan ile Kadın, Aile ve Çocuktan Sorumlu Devlet Bakanı'nın yer aldığı spot film hazırlanmıştır.

Kadına yönelik aile içi şiddet konusunda kamuoyunda farkındalık ve duyarlılık oluşturmak için yürütülen çalışmaların yanı sıra, bu alanda hizmet sunan kamu personeline (kolluk kuvvetleri, yargı organları ve sağlık kuruluşlarında çalışan ve sosyal hizmet alanında görev yapan personel) yönelik hizmet içi eğitim programları yürütülmektedir. Bu kapsamda, İçişleri Bakanı ve Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanı tarafından, 26 Aralık 2006 tarihinde şiddet mağduru kadınlar için ilk başvuru yerleri olan polis merkezleri ve karakollarda çalışan yaklaşık 40.400 emniyet teşkilatı personelinin eğitimine yönelik bir protokol imzalanmıştır. "Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesinde Polisin Rolü ve Uygulanacak Prosedürler

Eğitimi Programı” kadına karşı şiddet, toplumsal cinsiyet eşitliği, şiddet mağdurlarına yaklaşım tarzı, 4320 sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun ve diğer ilgili kanunların uygulanması konularını kapsamaktadır.

Adalet Bakanlığı, hakim ve savcılara hizmet içi eğitim programlarında kadına karşı şiddet konuları ile 4320 sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun’a da yer vermektedir.

Sağlık Bakanlığı, 3 Ocak 2008 tarihinde yapılan bir protokolle sağlık personelinin katılacağı Aile İçi Şiddetle Mücadelede Sağlık Hizmetleri konusunda eğiticilerin eğitilmesini ve bilahare 60.000 sağlık personelinin eğitilmesini planlamıştır. Ayrıca, Sağlık Bakanlığınca acil serviste çalışan ebe, hemşire ve sağlık memurlarına yönelik Acil Bakım Hemşireliği Kursu kapsamında “Şiddete Maruz Kalma, Pediatrik Aciller ve Bakımı” başlıklı on saatlik ders programı uygulanmaktadır.

Diyanet İşleri Başkanlığı hizmet içi eğitim programlarında KSGM ile işbirliği içinde “Kadın Hakları Açısından Yeni Türk Medeni Kanunu, Töre ve Namus Cinayetleri ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliği” konularına yer vermektedir.

13 Temmuz 2005 tarihinde yayımlanarak yürürlüğe giren 5393 sayılı Belediyeler Kanunu ile Büyükşehir Belediyeleri ile nüfusu 50 bini geçen belediyelere kadın ve çocuklar için koruma evleri açma yükümlülüğü getirilmiştir.

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu’na (SHÇEK) bağlı toplam 70 “Toplum Merkezi”nde aile içi şiddete uğramış kadınlara da hizmet verilmektedir. Merkezin temel amaçları doğrultusunda kadınlara psikolojik, hukuksal danışmanlık ve ekonomik yardımlar yapılmakta, kadın konuk evlerinde kalma talepleri değerlendirilerek ilgili birimlere yönlendirilmektedir.

2005 yılı Türkiye - Avrupa Birliği Katılım Öncesi Mali İşbirliği Programı kapsamında, KSGM’nin sorumlu kuruluş olduğu ve 2007-2008 yıllarını kapsayan “Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Yaygınlaştırılması Projesi (Promoting Gender Equality)” başlatılmıştır. Projenin “Kadına Karşı Aile İçi Şiddetle Mücadele” başlıklı ikinci bileşeninde; kadına karşı aile içi şiddetin sebep ve sonuçları hakkında niteliksel ve niceliksel bir araştırma yer almaktadır. Kadına yönelik aile içi şiddetle mücadele konusunda kapsamlı bir Ulusal Eylem Planı geliştirilmesi, bu alanda ülkenin

gösterdiği değişimleri izlemek üzere bir veri tabanı modeli oluşturulması, hizmet modelleri, çeşitli bilinçlendirme ve hizmet-içi eğitim program modülleri geliştirilmesi yine proje kapsamında yer alan ana faaliyet alanlarıdır.

Türkiye’deki mücadeleye bakıldığında 21 yılda epey yol kat edildiği görülmektedir. 1987 yılından bugüne gelen gelişmelere bakıldığında sadece kadınların mücadelesi olarak başlayan hareketin artık pek çok kurum ve kuruluş aracılığı ile devlet ve STK’lar düzeyine genişlediği, yasal desteklerin sağlanmaya başladığı, konuya duyarlık kazandırmayı hedefleyen çalışmaların arttığı, şiddete maruz kalanların güvenlikleri için açılan sığınma evlerinin artırılma çabalarının hızla devam ettiği görülmektedir.

5.4 Şiddete Karşı Duyarlılık Programları

Birçok ülkede, kadına yönelik şiddetle mücadele konusunda bazı iyi ve umut verici uygulamalar gerçekleştirilmektedir. Yenilikçi çalışmaların çoğu STK tarafından yapılmakta ve bazı ülkelerde bu kuruluşlar hükümetle işbirliği halinde çalışmaktadır. Uluslararası ya da küresel bağlamda en

iyi uygulamaları tanımlamak zordur. Çünkü kadınlara yönelik şiddet farklı bağlamlarda, farklı biçimlerde ortaya çıkabilmektedir. Dolayısıyla iyi uygulamaların genel kabul görmüş ölçütleri yoktur. Öte yandan dünyadaki iyi ve umut verici uygulamaların bazı genel özellikleri vardır. Bu tür uygulamaların bazı ortak ilkeleri aşağıda gösterilmektedir:

- Şiddeti suç sayan açık yasaların ve politikaların varlığı.
- Kadına yönelik şiddetle mücadele alanında çalışan iyi eğitilmiş ve etkili personelin olması.
- İlgili tüm tarafların işbirliğinin olması.
- Yerel sivil toplum örgütleriyle, kadın gruplarıyla, üniversitelerle ve profesyonellerle yakın işbirliği kurulması.

İyi uygulamalar şiddetle mücadelenin hem ulusal hem yerel düzeyde hayata geçirilmesi, kadınların programlara katılımının sağlanması, polisleri, sağlık çalışanlarını ve yargı mensuplarını eğitmenin yanı sıra kurumsal kültürün değiştirilmesi ve müdahalelerin diğer sektörlerle eşgüdümlü hale getirilmesi gibi bazı diğer temel ilkeleri de barındırmaktadır. Bir uygulamada tekrarlabilirlik, sürdürülebilirlik, yenilik, amaca uygunluk, yeterlilik, etkililik gibi noktalara

bakmak gerekir. Kadına yönelik şiddetle mücadele eden hükümetler, sivil toplum örgütleri ve kadın haklarıyla ilgilenenler şu üç alanda farklı yaklaşımlar kullanırlar: Yasa ve yargı, hizmetlerin sağlanması ve şiddetin önlenmesi.

5.5 Kadına Yönelik Aile içi Şiddeti Önlemeye İlişkin Öneriler

Önleme çabaları üç kısımda ele alınır. Bunlar, temel / birincil önleme, (daha gerçekleşmeden şiddetin önlenmesi), ikincil önleme (şiddet gerçekleşikten sonra etkilerinin ve tekrarının önlenmesi için müdahale etme) ve üçüncül önleme (şiddete maruz kalanların uzun süreli desteklenmeleri ve bakılmaları) olarak adlandırılır (Korkut, 2007). Birincil önleme çalışmaları çok önemlidir; kadına yönelik şiddete karşı tutum değişikliğini, toplumdaki kalıp yargılara meydan okumayı, kadına yönelik şiddetin kabulünün sonlandırılmasını sağlamaya çalışan topluluklara destek olmayı; ayrıca kadınların ekonomik ve politik olarak güçlendirilmesini de gerektirir.

Hekimlerin mezuniyet öncesi ve sonrası eğitimlerinde aile içi şiddete yönelik eğitilmeleri önemlidir (Ankara Tabip Odası, 2002, Aktaran: Ekizceleroğlu ve Zeyrekli, 2007). STK'larının çalışmalarının destek-

lenmesi, kadınların istihdam edilmeleri ve okutulmaları için yapılan kampanyaları desteklemek (Ekizceleroğlu ve Zeyrekli, 2007), kadın dayanışma merkezlerini ve kadın sığınmaevlerini artırmak, barolar aracılığı ile hak ihlallerini izlemek, şiddete maruz kalanları mutlaka belgelemek ve hukuki yollara başvurmalarını sağlamak (Ankara Tabip Odası, 2002, Aktaran: Ekizceleroğlu ve Zeyrekli, 2007) önleme anlamında yapılabilecek etkinliklerdendir. Uslu (2007), kamusal televizyon ve radyo kanallarının kadınların hakları konusunda bilgilencmeleri ve bilinçlenmeleri için programlar yapmaları gerektiğini ifade etmektedir.

STK'lar savunuculuk, farkındalığın artırılması ve toplumsal hareketlilik aracılığı ile kadına yönelik şiddetle ilgili birincil önleme çalışmalarının öncülüğünü yapmışlardır; şimdi hükümetler de bu alanda giderek daha aktif hale gelmektedir. Bu amaçla yasalarda kadınlar lehine değişiklikler gerçekleştirilmiş, 2006/17 sayılı Başbakanlık Genelgesiyle sorumlu olan ve işbirliği yapması gereken kurum ve kuruluşlar göreve çağırılmıştır. Bu bağlamda ilgili tüm tarafların katkılarıyla KSGM tarafından Ulusal Eylem Planı: 2007-2010 hazırlanmıştır.

Şiddeti Önlemede Umut Verici

Uygulamalar İçin Bazı Kılavuz İlkeler

- Kadına yönelik şiddetin önlenmesini tüm programlarda ve politikalarda öncelikli hale getirmek,
- Önleme çabalarını tüm sektörlere yaygınlaştırmak,
- Önleme çalışmalarında uzun dönem sürecek yatırımlar için politik destek araştırmak,
- Toplumsal cinsiyet eşitsizliğini önleme stratejileri geliştirmek,
- Önleme stratejilerini çok iyi tanımlamak, değişimin nasıl olacağını, sürecin nasıl izleneceği ve değerlendirileceğinin ana hatlarını belirlemek,
- Önleme çalışmalarının geliştirilmesinde şiddete maruz kalan ve şiddeti gerçekleştirenlerin katılımını sağlamak,
- Hükümet, STK'lar, iş ve işveren kuruluşları, yerel liderlerle beraber çalışmak,
- Kadınlara yönelik erkek şiddetini önlemek için programların geliştirilmesi ve uygulanmasında erkekleri de aktif olarak işin içinde tutmak,
- Kadına yönelik şiddetin kabul edilemez olduğunu ve bunu azaltmanın bir toplumsal sorumluluk olduğunu ısrarla vurgulamak,
- Kadının güvenliğini artırıcı ortamları çoğaltmak, alternatif fiziksel ortamlar

oluşturmak,

- Önleme çalışmalarının bütüncül olduğundan emin olmak, HIV/AIDS gibi kadınlar için kilit konularla bağlantı kurmak, her türlü ayrımcılığı dikkate almak (WEMC, 2007).

Önleme Stratejileri

- Önleme çabaları felsefesi itibarıyla, insani, ekonomik ve pratiktir. Kadına yönelik şiddet, soruna neden olarak düşünülen tüm bireysel, sosyal, yasal ve ekonomik etmenler dikkate alınarak, farklı kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapılarak önlenabilir. Aile içi şiddeti önlemeye çalışırken de bir dizi etkinliğin yapılması ve farklı stratejilerin kullanılması gerekmektedir. Aşağıda bu anlamda yapılabileceklerle ilgili öneriler yer almaktadır.
- Savunuculuk faaliyetleri ve kampanyalar yapmak: Kadınların ve erkeklerin bu konuya duyarlılıklarını artırmak amacıyla konuşmalar yapmak, kadınların haklarını savunmak, bu konularda kampanyalar düzenlemek. Kampanyalar, gösteriler yapmak, yazılı ve basılı malzeme hazırlamak, radyo, televizyon ve interneti kullanmak, toplantılar düzenleme, filmler aracılığı ile eğitici mesaj vermek gibi birçok

yolla olabilir. İskoçya’da tecavüz, cinsel taciz, aile içi şiddet ve çocuğa cinsel taciz konularında “Sıfır Hoşgörü” adlı bir kampanya yürütülmektedir.

- Erkeklerle çalışmak: Kadına yönelik şiddeti azaltmak ve cinsiyet ilişkilerinin dönüşümünü sağlamak, erkeklerle çalışılmadığı sürece başarılı olamaz. Bu nedenle askerlik, spor takımları, iş yerleri gibi örgütlü yerlerde kadına karşı şiddete karşı olan modeller oluşturulabilir. İş, spor, sanat, vb. alanlarında tanınmış erkeklerin kadına yönelik şiddete karşı kampanyalarda yer almaları anlamlı olabilir.

- Kitle iletişim araçlarını ve bilgi teknolojilerini kullanmak: Gazetecilerin, TV’de program yapanların bu konularda eğitilmeleri büyük fark yaratabilir.

Müzisyenlerin bu konuda parçalar yapmaları kullanılan yollardan bir başkasıdır. Bu amaçla İnternet farklı biçimlerde kullanılabilir: İnternette

farkındalık grupları oluşturmak, bilgileri paylaşmak gibi.

- Halkın güvenliğini sağlamak: Kadınlar için güvenli ortamlar oluşturmak, tehlikeli yerleri tanımlamak, kadınların yalnız yolculuk yapmalarını güvenli hale getirici önlemler almak, iş yerlerinin güvenliğini artırmak.

- Eğitim vermek ve kapasite oluşturmak: Örgün eğitim şiddete karşı farkındalık kazanmada ve cinsiyet ayrımcılığını ortadan kaldırmada anahtar rol oynayabilir. Eğitim programlarına bu konular yerleştirilebilir. Okul temelli bir önleme çalışması yapılabilir ve öğrencilere aile içi şiddet konusunda farkındalık kazandıracak beceriler öğretilir, farklı sorun çözme becerileri kazandırabilir. İkinci tip önleme çalışması olarak, yaşadığı ortamda şiddet olan ya da risk altında bulunan çocukların evleri ziyaret edilebilir, çocukları destekleyici çalışmalar yapılabilir (WEMC, 2007).

Sonuç

Aile içi şiddete karşı duyarlılık geliştirmek ve başkalarının da geliştirmesi için çabalamak insan haklarının gelişmesine katkı sağlar. Ülkemizde de aile içi şiddete karşı her yaş ve düzeydeki bireylere duyarlılık kazandırıcı programların artırılmasının çok yararlı olacağı açıktır. Duyarlılık geliştirmenin, şu an karşı karşıya olduğumuz olumsuz durumun ortadan kaldırılmasına katkısı olabileceği gibi önleyici rolü de olabilecektir. Önleme çalışmaları, özellikle birincil önleme

çalışmaları, risk altındaki çocuklar, gençler, kadınlar, yetişkinler, kısacası tüm insanlar için özel koruyucu çevreler oluşturmaya, yoksulluğun ve eğitimsizliğin zarar verici sonuçlarını azaltmaya, sosyal başa çıkma becerilerini öğretmeye, kendilik değerini artırmaya, sosyal destek gruplarının gelişimini cesaretlendirmeye ve bu tür etkinlikleri düzenlemeye odaklıdır (Korkut, 2007). Eğitim Programları da bu konuda yapılan önleme ve mücadele etme etkinliklerden biridir.

EK

Aile İçi Şiddet Durumlarında Kişiselleştirilmiş Güvenlik Planı

Ad soyad: _____

Tarih: _____

Aşağıdaki adımlar, gelecekteki şiddet olasılığına karşı kendimi hazırlamak ve güvenliğimi sağlamaya dayalı adımları içermektedir. Eşimin/erkek arkadaşımın şiddetini kontrol edemesem de ona nasıl karşılık vereceğimle ve kendimin ve çocuklarımın güvenliğini nasıl sağlayacağım ile ilgili seçim yapabilirim.

1. Adım: Şiddet varsa, önceden yapabileceklerim: Kadınlar bu durumlarda farklı taktikler kullanırlar. Ben ise şu yolları kullanabilirim.

- A. Eğer evi terk etmeye karar verirsem, ... yapacağım
(Güvenliğim için neyi, nasıl yapacağımın uygulamasını yapacağım. Hangi kapı, pencere, merdiven, vb).
- B. Cüzdanımı (ve arabanın anahtarlarını) kolayca ulaşabileceğim ..... 'ye koyabilirim.
- C. Arkadaşım/komşum/kardeşim/annem-babam olan ..... 'dan evimizden şiddet olduğuna işaret eden şüpheli sesler gelirse polisi aramasını isteyebilirim.
- D. Çocuklarıma polise, itfaiyeye, acile nasıl telefon edebileceklerini öğretebilirim.
- E. .... 'yi, çocuklarıma ve arkadaşlarıma karşı yardım getirmelerini istediğim zaman şifre olarak kullanabilirim.
- F. Eğer evi terk edersem, ... 'ye gidebilirim
- G. Bu yolları çocuklarıma da öğretebilirim.
- H. Bir tartışmanın başlayacağını hissettiğimde düşük riskli olan yerlere gideceğim (banyo, mutfak, garaj, dışarı kapısı olmayan odalardan ve silah olabilecek nesnelerin olduğu yerlerden uzak duracağım).
- I. Yargı ve sezgilerimi kullanacağım. Eğer durum ciddileşirse, onu sakinleştirmek için ne istiyorsa onu vereceğim. Önce benim güvenliğim gelir.

2. Adım: Evi terk etmeye hazırlanırken yapabileceklerim: Ev terk edileceği zaman güvenlik için çok iyi plan yapmak gerekir. Ben şu yolları kullanabilirim.

- A. Evden kolayca çıkabilmek için bir köşeye, yani ..... e biraz para ve anahtarlardan birer örnek bırakacağım.
- B. Önemli dokümanlar olan ..... ın fotokopilerini çektireceğim.
- C. .... adlı bankaya kendi adıma hesap açtıracam.
- D. Kendimi daha bağımsız hissetmek için ..... da yapabilirim.
- E. Telefonla ararken adresimin belli olamayacağı yolları kullanacağım.
- F. Arkadaşlarım/kardeşlerim/annem- babam, vb. olan ..... arayarak acil bir durum olduğunda onlarda kalıp kalamayacağımı ya da bana borç para verip veremeyeceklerini soracağım.
- G. Yedek kıyafetlerin olduğu çantayı kaçma sırasında kolayca alabileceğim ..... ye koyacağım.
- H. Arada, her ..... da bir bu planımı gözden geçireceğim.
- I. Kaçma planımın provasını yapacağım ve bunu uygun biçimde çocuklarımla da deneyeceğim.

Aile İçi Şiddet Durumlarında Kişiselleştirilmiş Güvenlik Planı (devam)

3. Adım: Evimde güvenlik için yapacaklarım: Kadınlar evlerindeki güvenliklerini artırmak için bir dizi yol deneyebilir. Hepsini bir kerede yapmak olanaksız olabilir ancak, adım adım ilerlenebilir. Güvenlik için gözden geçirebileceklerim ve yapabileceklerim:

- A. Olabildiğince çabuk evin kapı ve pencere kilitlerini değiştirebilirim.
- B. Tahta kapıyı çelik/metal kapıyla değiştirebilirim.
- C. Fazladan kilitler, elektronik sistemler, vb. taktırebilirim.
- D. Eğer 'eşim/erkek arkadaşım' çocuklarımı almaya gelirse, çocuklarımın beni ya da arkadaşım ... ..'nı nasıl arayacaklarını öğretebilirim.
- E. Çocuklarımla ilgilenen kişilere, 'eşime/erkek arkadaşıma' çocuklarımı vermemelerini, ancak aşağıda adı yazan şu kişilere verebileceklerini bildireceğim.
Okul yetkilisi: _____ Bebek bakıcısı: _____
Öğretmen: _____ Kurs öğretmeni: _____ Diğer: _____
- F. Komşularım .... ve arkadaşlarım ..... 'a 'eşimin/erkek arkadaşımın' artık bu evde yaşamadığını, eve yaklaşırsa polisi aramalarını söyleyebilirim.

4. Adım: İş yerinde ve kamuya açık yerlerde güvenlik: Her kadın kendi güvenliği için yardım isteyebileceği kişileri iyi düşünmelidir. Ben de şunları yapabilirim.

- A. İş yerindeki yöneticimi, güvenliği ve ..... bilgilendirebilirim.
- B. İş arkadaşlarımdan iş yerimde bana gelen telefonlara dikkat etmelerini isteyebilirim.
- C. İşten çıkarken ..... yapabilirim.
- D. Eğer eve dönmek sorun olursa .... yapabilirim.
- E. Eğer toplu ulaşım aracı kullanıyorsam ... yapabilirim.
- F. Her zamankinden farklı yerlerden alışveriş yapabilirim.

5. Adım: İlaç ya da alkol kullanımı ve güvenlik: Bazı ilaçlar yasarken bazıları değildir. Alkol kullanımı da yetişkinlere yasak değildir. Bunların kullanımı şiddet uygulayana bir mazeret verebilir. Bu durumda yapılabilecekler:

- A. 'Eşim/erkek arkadaşım' kullanıyorsa ..... yapabilirim.
- B. Çocuklarımın güvenliği için .... yapabilirim.

6. Adım: Ruh sağlığı ve güvenlik: Aile içi şiddet kadının duygusal olarak çökmesine yol açabilir. Yeniden ruh sağlığını kazanmak cesaret ve enerji gerektirir. Zorlu anlardan kaçınmak için yapılabileceklerim:

- A. Kendimi kötü hissettiğimde veya yeniden tacize uğrayacakmışım gibi hissettiğimde ..... yapabilirim.
- B. 'Eşimle/erkek arkadaşım' yüz yüze ya da telefonla konuşmak zorunda olduğumda,.... yapabilirim.
- C. "Yapabilirim" cümlesini kendime ve başkalarına karşı kullanabilirim.
- D. Ne zaman biri beni kontrol etmeye kalksa kendime " ..... " diyebilirim.
- E. Kendimi daha güçlü hissetmek için ..... okuyabilirim.
- F. Destek için ..... ve ..... 'ı arayabilirim.
- G. Aile içi şiddetle ilgili gruplara ya da .... 'e destek almak ve ilişkilerimi güçlendirmek için katılabilirim.

Aile İçi Şiddet Durumlarında Kişiselleştirilmiş Güvenlik Planı (devam)

7. Adım: Evi terk ederken yanıma alınacakların listesi: Evi terk ederken kolayca alınabilecek bir yere bırakılacak olan çantada bulunması gerekenlerin bir listesini yapmak önemlidir. Para, kıyafet, önemli belgelerin kopyaları, kimlikler, çocukların okul, aşı gibi sağlık kayıtları, ilaçlar, adres defteri, anahtar, vb.

Bilmem gereken numaralar:

Polisin telefonu:.....

İş numaram: .....

Aile içi şiddetle ilgili birimlerin numaraları: .....

Hazırladığım bu güvenlik planını güvenli ve 'eşimin/erkek arkadaşımın' ulaşamayacağı bir yerde tutacağım.

Gözden geçirme tarihim: ...../...../.....

Terimler ve Kısaltmalar

Kadınlara yönelik şiddet: Birleşmiş Milletler tarafından “ister kamusal isterse özel yaşamda meydana gelsin, kadınlara fiziksel, cinsel veya psikolojik acı veya ıstırap veren veya verebilecek olan cinsiyete dayanan bir eylem veya bu tür eylemlerle tehdit etme, zorlama veya keyfi olarak özgürlükten yoksun bırakma” şeklinde tanımlamaktadır.

Toplumsal cinsiyet: Zaman içerisinde ve kültürlere göre değişiklik gösterebilen duygular, değerler, beklentiler, normlar, roller ve kurumlar bütünü olarak değerlendirilebilir.

Femisit: Kadının kadın olduğu için öldürüldüğü cinayetler anlamındadır.

DSÖ	Dünya Sağlık Örgütü
BM	Birleşmiş Milletler
Amnesty	Uluslararası Af Örgütü
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
UNICEF	Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu
CEDAW	Kadınlara Yönelik Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi
KSGM	T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü

Kaynakça

1. Akın A. ve Paksoy, N. (2007). Kadına Yönelik Şiddete Sağlık Boyutundan Bakmak, Kadın Çalışmaları Dergisi, Aile içi Şiddet Özel Sayısı, 2 (4), 107-111
2. Altınay A. ve Arat , Y. (2007). Türkiye’de Kadına Yönelik Şiddet, TÜBİTAK tarafından desteklenen projenin raporu.
3. AMNESTY (2007). Aşağıdaki adresten 22 Aralık 2007 tarihinde alınmıştır.
www.amnesty.org.tr/yeni/index.php?view=article&catid=70&id=306&option=com_content
4. Arı Hareketi (2008). Kadına Yönelik Şiddet Araştırması. Gençlerin Toplumsal Cinsiyet ve Şiddet Algılamaları ve Tecrübeleri adlı araştırmanın basın raporu
5. Ayata, A. (2006). “Prof. Dr. Ayata kamuoyu yoklamalarını değerlendirdi.”
tsc.unfpa.org/protectingwomen/kamuoyu.htm adresinden 27 Mart 2008 tarihinde alınmıştır.
6. Baltaş Z (1996) Bir Sağlık Sorunu Olarak Şiddet. IX. Ulusal Psikoloji Kongresi Bilimsel Çalışmalar Kitabı. İstanbul. Pastel Matbaası. s.213-220

7. Batı, U. (2007). Kelebek Etkisi: Televizyonun Aile İçi Şiddet Oluşumundaki Etkisini Sorgulamak, Kadın Çalışmaları Dergisi, Aile içi Şiddet Özel Sayısı, 2 (4), 14-19
8. Bek M.G. ve Altun A. (2007) Medyada Aile İçi Şiddet Araştırması, Gazete Haberlerinde Aile İçi Şiddetin Temsili: Haberlerin Nicel Analizi (Özet); yayınlanmamış rapor. Ankara Ü. İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü
9. Birleşmiş Milletler (2008). Birleşmiş Milletler Kadınlara Yönelik Şiddetin Önlenmesi Bildirgesi' <http://www.bmkadinhaklari.org/unjp/web/gozlem.aspx?sayfaNo=31> 18 Şubat 2008
10. Büker S. ve Eziler-Kıran, A. (1999). Reklamlarda Kadına Yönelik Şiddet, Şiddetin Nesnesi Kadın, Alan Yayıncılık
11. Burton, B., Duvvury, N. ve Varia N. (2000). Justice, Change and Human Rights: International Research and Responses to Domestic Violence. Synthesis Paper of Promoting Women in Development (PROWID) Project. [www.ircv.org/docs.domesticviolencesynthesis.pdf](http://www.ircv.org/docs/domesticviolencesynthesis.pdf) sayfasından 4 Mart 2008 tarihinde alınmıştır.
12. Bütün, C., Sözen, S. ve Tok, E. (2003). Ölümle Sonuçlanan Kadınlara Yönelik Şiddetin Değerlendirilmesi, Konferans Tebliğleri, Adli Tıp Enstitüsü, İstanbul, Eylül 2003
13. Çakır, B. ve Üner, S. (2007). Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetin Önlenmesi Eylem Planı Ulusal Veri Tabanı Ve Bilgi Sistemi Geliştirme Projesi: Durum Değerlendirme Ve Türkiye İçin Model Önerisi
14. CEDAW General Recommendation n. 19 (1992). 12 Şubat 2008 tarihinde aşağıdaki adresten alınmıştır. <http://www.legislationline.org/legislation.php?tid=99&lid=4712>
15. Cinsel Sağlık Enstitüsü ve Derneği (2006). Türkiye'de Cinsel Şiddet Artıyor. www.cinseltip.org adresinden 2 Mart 2008 tarihinde alınmıştır.
16. Çıtak, T. (2007). 22-23 Kasım 2007 Kadına Yönelik Aile içi Şiddet Eğitim Programı notları. Woman Against Violence Europe.
17. Clemens, P., Hietala, J.R., Rytter, M.J., Schmidt, R.A. ve Reese D.J. (1999). Risk of domestic violence after flood impact: Effects of social support, age, and history of domestic violence Volume 7, Issue 2, 1999, P. 199-206
18. CNVC (2008). The Center for Nonviolent Communication. 18 Şubat 2008 tarihinde bu adresten alınmıştır.
19. COE (1998). Ending Domestic Violence: Actions and Measures. Proceedings of the Forum. Bucharest (Romania). 26-28 November

20. Collins, L. (2000). "But What Can I Do?" Helping Victims of Domestic Violence. Teacher to Teacher: Enhancing Adult Literacy in the State of Ohio. ERİC: ED440282
21. Deveci S. E., Aık, Y., Glbayrak, C., Tokdemir, M. ve Ayar, A. (2007). Prevalence of domestic violence during pregnancy in a Turkish community, Southeast Asian J Trop Med Public Health. Jul ;38 (4):754-60
22. Domesticviolence.org (2008). Personalized Safety Plan. 12 Nisan 2008 tarihinde <http://www.domesticviolence.org/personalized-safety-plan/> adresinden alınmıştır.
23. Duluth Project (2008). Duluth Domestic Abuse Intervention Project, <http://www.duluth-model.org/> adlı adresten 9 şubat 2008 tarihinde alınmıştır.
24. Durukan, A. (2005). Antalya Kadın Dayanışma ve Danışma Merkezi (Aktaran: BİA Haber Merkezi)
25. Edleson, J. L. (1999). Children's Witnessing Of Adult Domestic Violence, Journal of Interpersonal Violence, Vol. 14, No. 8, 839-870
26. Edwards, A.T. Houry D., Kemball, R.S., Sharon E.H. et al (2006). Stages of Change as a Correlate of Mental Health Symptoms in Abused, Low-Income African American Women
27. Ekizceleroğlu R. ve Zeyrekli, S. (2007). Kadın alışmaları Dergisi, Aile ii şiddet zel Sayısı, 2 (4), 32-47
28. Enarson, E. (1997). Violence Against Women in Disasters. A Study of Domestic Violence Programs in the United States and Canada.
29. Ergin N. ve Bilgel, N. (2001). Bursa İl Merkezinde Kadınlara Yönelik şiddetle İlgili Durum Saptaması Araştırması", Uludağ Üniversitesi Ebelik Bölümü ğrencilerinin Bursa'daki araştırması, Hemşire Dergisi, Türk Hemşireler Derneği
30. Ertürk, Y. (2007). İleriye Bir Adım Daha Atabilme Cesaretini Gstermemiz Gerekir. Kadın alışmaları Dergisi, Aile ii şiddet zel Sayısı, 2 (4), 86-94
31. Ertürk, Y. (2008). Indicators on Violence Against Women and State Response Promotion and Protection of all Human Rights, Civil, Political, Economic, Social and Cultural, including the Right to Development, Report of the Special Rapporteur on Violence Against Women, Its Causes and Consequences. HUMAN RIGHTS COUNCIL
32. Ganley, A.L., & Schechter, S. (1996). Domestic Violence: A National Curriculum for Children's Protective Services. San Francisco: Family Violence Prevention Fund

33. Gülçür, L. (1999). A Study on Domestic Violence and Sexual Abuse in Ankara, Turkey.
http://www.kadinininsanhaklari.org/images/sexual_abuse.pdf sayfasından 24 Şubat 2008 tarihinde alınmıştır.
34. Güler, N., Tel, H., ve Tuncay, F.Ö. (2005). Kadının Aile İçinde Yaşanan Şiddete Bakışı, ACABA Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi 27 (2): 51 – 56
35. Hacıoğlu, N. (2006). Social and Economic Resources and Physical Abuse against Women by their Husbands. Unpublished M.S. Thesis. METU Sociology Department. Ankara
36. Hegadoren, K. M., Lasiuk G.C. ve Coupland, N.J. (2006). Posttraumatic Stress Disorder Part III: Health Effects of Interpersonal Violence Among Women Perspectives in Psychiatric Care, 42(3), 163-173
37. Heise, L. (1994). Gender Based Abuse: The Global Epidemic. Republic Health, 10 (supl.1) 135-145
38. Hürriyet (2002). “Dayak Yiyen Kocalar Tarih Yazdı.” 22 Haziran 2002
39. Işıloğlu, B. (2006). Anksiyete ve Depresyon Tanısı ile İzlenen Evli Kadınlarda Aile İçi Şiddetin Sosyodemografik Faktörler, Çift Uyumu ve Hastalıkla İlişkisi, Sağlık Bakanlığı Bakırköy Prof. Dr. Mahzar Osman Ruh Sağlığı ve Sinir Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Uzmanlık Tezi, İstanbul
40. Jacobson N.S. ve Gottman J.M. (1998). When Men Batter Women: New Insights Into Ending Abusive Relationships, New York: Simon and Schuster
41. KA-DER (2003). Kadın Sorunlarına Çözüm Arayışı Kurultayı. Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesi Çalışma Grubu İstanbul, 14 –15 Haziran 2003. www.ka-der.org.tr adlı adresten 28 Ocak 2008 tarihinde alınmıştır.
42. Kırkörüük Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Kooperatifi, (2007). Kırkörüük Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Kooperatifi Dünya Bankası Küçük Hibeler Programı Final Raporu.
[Http://www.PlatForum.Org/Forum/Viewtopic.Php?T=7241](http://www.PlatForum.Org/Forum/Viewtopic.Php?T=7241) adresinden 4 Şubat 2008 tarihinde alınmıştır.
43. Kishor S., ve Johnson K. (2004). Profiling domestic violence: a multi-country study. Calverton, Maryland, ORC Macro
44. Korkut, F. (2007). Önleyici Rehberlik. (2. Baskı) Anı Yayıncılık, Ankara
45. KSGM (2008). Türkiye’de Kadının Durumu.

46. Kuloğlu, C. (2007). Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadele Projesi Literatür Taraması Genel Rapor. Yayınlanmamış Araştırma Raporu
47. Mavili-Aktaş, A. (2006). Aile İçi Şiddet Kadının ve Çocuğun Korunması. ELMA Yayınevi
48. McHugh M.C. ve Frieze, I.H. (2006). Intimate Partner Violence: New Directions, Annals of the New York Academy of Sciences, 1087: 121–141
49. Milliyet (2004). “Light Efe'ye Dava Geliyor.” 23 Eylül 2004
50. Milliyet (2006). “Liseli Boksör Kızdan Erkeklerle Dayak.” 30 Kasım 2006
51. Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı (1997). Geleceğim Elimde, İstanbul
52. National Resource Center on Domestic Violence, (1995). www.nrcdv.org adresinden 23 Şubat tarihinde alınmıştır.
53. [ncdsv.org](http://www.ncdsv.org) (2008). Domestic Violence Personalized Safety Plan. http://www.ncdsv.org/publications_safetyplans.html adresinden 12 Nisan 2008 tarihinde alınmıştır.
54. Paksoy- Erbaydar, N. (2007). Kadına Yönelik Şiddetin Sağlık Sonuçları. Panel sunusu, I. Kadın Sağlığı Kongresi: Kadına Yönelik Şiddet, 20-22 Mart, 2008, HÜ
55. Parin, S. (2007). Şiddetin Fotoğrafı: Yazılı Basının Şiddet Konsepti Üzerine Sosyolojik Bir Çözümleme. Kadın Çalışmaları Dergisi, Aile içi Şiddet Özel Sayısı, 2 (4), 48-55
56. Roberts, P. (2006). Building Bridges Between the Healthy Marriage, Responsible Fatherhood, and Domestic Violence Movements: Issues, Concerns, and Recommendations. Couples and Marriage Series Brief
57. Russo, N. F. and Pirlot, A. (2006). “Gender-Based Violence: Concepts, Methods, and Findings”. Annals New York Academy of Sciences. 1087: 178-205
58. Şen, S. ve Sevil, Ü. (2007). Gazetelerde Aile İçi Şiddet. Kadın Çalışmaları Dergisi, Aile içi Şiddet Özel Sayısı, 2 (4), 6- 13
59. STOPVAW, (2008). 28 Şubat tarihinde aşağıdaki adresten alınmıştır. http://www.stopvaw.org/Prevalence_of_Domestic_Violence.html
60. T.C Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu (1995). Aile İçi Şiddetin Sebepler ve Sonuçları, Yayın no: 86, Ankara
61. T.C. Hükümeti & UNICEF İşbirliği (2006). Türkiye’de Anne ve Çocukların Durum Analizi

62. Tüzer, V. ve Göka, E. (2007). İç Göç ve Aile İçi Şiddet: Erkekler Batıda Kadınlar Doğuda. Kadın Çalışmaları Dergisi, Aile İçi Şiddet Özel Sayısı, 2 (4), 48-57
63. UN (2008). Vienna Declaration and Programme of Action
[http://www.unhchr.ch/huridocda/huridoca.nsf/\(Symbol\)/A.CONF.157.23.En](http://www.unhchr.ch/huridocda/huridoca.nsf/(Symbol)/A.CONF.157.23.En) adresinden alınmıştır.
64. Ünal, G. ve Bilge A. (2004). Ev İçi Şiddetin Yönetiminde Acil Servis Hemşirelerinin Rolü, Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi, 20 (1) : 127-137
65. UNICEF (2003). Domestic Violence Against Women in Albania.
http://www.unicef.org/albania/domviol_eng.pdf sayfasından alınmıştır.
66. Uslu, Z.K. (2007). Medyada Kadın, Kadın Çalışmaları Dergisi, Aile içi Şiddet Özel Sayısı, 2 (4), 96-102
67. WEMC ('Women's Empowerment in Muslim Contexts: Gender, Poverty and Democratisation From the Inside Out') (2007) Rejecting 'Cultural' Justifications For Violence Against Women. Presented at the Forum on 'Culture', Women, Violence: 26 November 2007, İstanbul
68. WHO (2002). World Report on Violence and Health, <http://www.who.int/inf-new/aids2.htm> adresinden alınmıştır
69. WHO, (2005). Multi-country Study on Women's Health and Domestic Violence Against Women http://www.who.int/gender/violence/who_multicountry_study/en/ adresinden 18 Şubat 2008 tarihinde alınmıştır.
70. WVCADV (2004). There's no excuse for domestic violence. For a safer state of family: A handbook for helper <http://www.wvcadv.org/images/SSOF2004version.pdf> adresinden 26 Mart 2008 tarihinde alınmıştır.
71. Yanıkekre, E., Kavlak, O. ve Sevil, Ü. (2007). Şiddetin Kadın Sağlığına Etkileri ve Sağlık Çalışanlarının Rolü. Kadın Çalışmaları Dergisi, Aile içi Şiddet Özel Sayısı, 2 (4), 32-47
72. Yıldız, Ö. (2007). Aile İçi Şiddetin Çocuklar Üzerindeki Etkisi, Kadın Çalışmaları Dergisi, Aile İçi Şiddet Özel Sayısı, 2 (4), 72-78

Tasarım : Necdet Kara
Uygulama : Senem Lefkeli
www.argosreklam.com
Baskı : Dumat Ofset
www.dumat.com.tr